

European Commission
against Racism and Intolerance

ECRI
Commission européenne
contre le racisme et l'intolérance

COUNCIL OF EUROPE

CRI(2019)20
Version roumaine
Romanian version

RAPORTUL ECRI PRIVIND ROMÂNIA

(al cincilea ciclu de monitorizare)

Adoptat pe 3 aprilie 2019

Publicat pe 5 iunie 2019

ECRI Secretariat
Directorate General II - Democracy
Council of Europe
F - 67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: +33 (0) 390 21 46 62
E-mail: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

RAPORTUL ECRI PRIVIND ROMÂNIA

(al cincilea ciclu de monitorizare)

Adoptat pe 3 aprilie 2019

Publicat pe 5 iunie 2019

Vă rugăm să țineți seama că prezentul document este o traducere. Dacă aveți dubii asupra sensurilor, consultați versiunile originale în engleză și franceză.

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE	7
REZUMAT	9
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	11
I. TEME DE INTERES GENERAL	11
1. LEGISLAȚIA ÎMPOTRIVA RASISMULUI ȘI DISCRIMINĂRII RASIALE CONFORM RECOMANDĂRII DE POLITICĂ GENERALĂ (RPG) NR. 7	11
- DREPTUL PENAL	11
- DREPTUL CIVIL ȘI ADMINISTRATIV	12
- INSTITUȚIILE DE PROMOVARE A EGALITĂȚII	13
2. DISCURSUL DE INCITARE LA URĂ.....	14
- DATE	14
- DISCURSUL POLITIC ȘI ALTE FORME DE DISCURS PUBLIC	15
- DISCURSUL DE INCITARE LA URĂ DIN PARTEA GRUPĂRILOR EXTREMISTE	16
- DISCURSUL DE INCITARE LA URĂ PE INTERNET ȘI ÎN MASS-MEDIA	17
- DISCURSUL DE INCITARE LA URĂ ÎN SPORT	17
- MĂSURI LUATE DE AUTORITĂȚI	18
3. VIOLENȚA RASISTĂ ȘI HOMO/TRANSFOBICĂ	20
- DATE	20
- VIOLENȚA RASISTĂ	21
- VIOLENȚA HOMO/TRANSFOBĂ	22
- MĂSURI LUATE DE AUTORITĂȚI	23
4. STRATEGII DE INTEGRARE	25
- ROMII	25
- CETĂȚENII STRĂINI	30
II. TEME SPECIFICE PENTRU ROMÂNIA	31
1. RECOMANDĂRI DE MONITORIZARE INTERIMARĂ DIN AL PATRULEA CICLU	31
2. MODURI DE COMBATERE A DISCRIMINĂRII ȘI INTOLERANȚEI FAȚĂ DE PERSOANELE LGBT.....	31
- DATE	31
- CHESTIUNI LEGISLATIVE	31
- PROMOVAREA TOLERANȚEI ȘI COMBATEREA DISCRIMINĂRII	33
RECOMANDĂRI DE MONITORIZARE INTERIMARĂ	35
LISTA RECOMANDĂRILOR.....	37
BIBLIOGRAFIE	41

CUVÂNT ÎNAINTE

Comisia Europeană împotriva Rasismului și Intoleranței (ECRI), înființată de Consiliul Europei, este un organism independent de monitorizare a drepturilor omului, specializat în chestiuni privind rasismul și intoleranța. Este formată din membri independenți și imparțiali, desemnați pe criteriul de autoritate morală și a competenței recunoscute în legătură cu rasismul, xenofobia, antisemitismul și intoleranța.

În cadrul activităților sale statutare, ECRI desfășoară activități de monitorizare în toate statele membre ale Consiliului Europei, în cadrul cărora este analizată situația lor privitoare la rasism și intoleranță și se fac sugestii și propuneri pentru rezolvarea problemelor identificate.

În cadrul acestor abordări individuale, ECRI tratează toate statele membre ale Consiliului Europei de pe poziții de egalitate. Activitatea se desfășoară pe cicluri de 5 ani, acoperind 9-10 țări pe an. Rapoartele primei runde au fost completate la sfârșitul anului 1998, cele ale rundei secunde la sfârșitul anului 2002, cele ale rundei a treia, la sfârșitul anului 2007, iar cele ale rundei a patra la începutul anului 2014. Lucrările din cea de-a cincea rundă au început în noiembrie 2012.

Metodele de lucru pentru pregătirea rapoartelor implică analize documentare, o vizită în țara respectivă și, apoi, un dialog confidențial cu autoritățile naționale.

Rapoartele ECRI nu sunt rezultatul unor anchete sau ale unor declarații, ci sunt analize bazate pe un volum mare de informații, adunate dintr-o varietate de surse. Studiile documentare se sprijină pe un număr important de surse scrise, naționale și internaționale. Vizita la fața locului oferă ocazia întâlnirii cu părțile direct interesate (guvernamentale și non-guvernamentale), în vederea culegerii de informații detaliate. Procesul dialogului confidențial cu autoritățile naționale permite celor din urmă să propună, în cazul în care consideră necesar, comentarii la proiectul de raport, pentru corectarea posibilelor erori, factuale pe care le-ar putea conține raportul. La sfârșitul dialogului, autoritățile naționale pot cere, dacă doresc, ca punctele lor de vedere să fie anexate la raportul final al ECRI.

A cincea rundă a rapoartelor pe țară se concentrează pe patru subiecte comune tuturor statelor membre: (1) Chestiuni legislative, (2) Discursul de incitare la ură, (3) Violența, (4) Strategii de integrare și un număr de teme specifice pentru fiecare dintre acestea. Recomandările interimare din cel de-al patrulea ciclu, care nu au fost implementate sau au fost implementate parțial în timpul celui de-al patrulea ciclu de monitorizare se vor relua în acest sens.

În cadrul celui de-al cincilea ciclu, se cere din nou implementarea prioritară pentru două recomandări specifice, alese dintre cele făcute în raport. ECRI va conduce un proces de monitorizare a acestor două recomandări în maxim doi ani de la publicarea acestui raport.

Următorul raport a fost întocmit de ECRI pe propria și deplina sa răspundere. El se referă la evenimentele care au avut loc până pe 6 decembrie 2018, cu excepția cazului în care nu se indică în mod expres, orice desfășurare de evenimente ulterioară acestei date nu intră sub incidența următoarei analize și nu este luată în considerare în concluziile și propunerile de față.

REZUMAT

De la adoptarea celui de-al patrulea raport ECRI privind România, pe data de 19 martie 2014, s-au înregistrat progrese într-un anumit număr de domenii.

Modificările din 2015 la Ordonanța de Urgență a Guvernului Nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor de tip fascist, rasist și xenofob și-a lărgit aria de aplicare prin includerea interzicerii simbolurilor și actelor legionare legate de Holocaust. În iulie 2018, autoritățile au mai adoptat o legislație penală specifică privind măsurile de prevenire și combatere a antisemitismului.

A devenit posibilă acum generarea informațiilor privind infracțiuni motivate rasial cu ajutorul sistemului european de schimb de informații cu privire la cazierile judiciare, sub jurisdicția Ministerului de Justiție (ECRIS). În octombrie 2015, Biroul Procurorului General a elaborat o strategie pentru sporirea eficienței investigațiilor penale în legătură cu acuzațiile de rele tratamente din partea oamenilor legii.

Au fost luate măsuri privind nevoile educaționale ale copiilor romi, inclusiv burse pentru elevii din învățământul liceal și școlile profesionale, cât și transport gratuit. S-au înregistrat progrese în lupta împotriva abandonului școlar, prin adoptarea Strategiei Naționale pentru reducerea abandonului școlar timpuriu (2015-2020). Mai mult, în 2016, a fost adoptat un Ordin al Ministrului privind interzicerea segregării școlare în învățământul pre-universitar, care se concentrează pe acces egal la un învățământ de calitate.

Persoanelor cărora li s-a asigurat un statut de protecție pentru refugiați sau cu protecție subsidiară au dreptul la muncă, cât și acces liber la îngrijire medicală, educație și locuințe sociale, pe poziție de egalitate cu cetățenii români. Există un program de integrare pentru persoanele care au primit protecție internațională, care oferă cursuri de limba și cultura română și asistență pentru obținerea de sprijin financiar ne-rambursabil.

ECRI apreciază aceste evoluții pozitive din România. În ciuda progresului realizat, unele chestiuni suscită îngrijorare.

Codul Penal Român continuă să nu fie încă aliniat în totalitate cu Recomandarea de Politică Generală Nr.7 a ECRI privind legislația națională pentru combaterea rasismului și discriminării rasiale. Mai există lacune în legătură cu prevederi legale civile și administrative.

Discursul de incitare la ură, rasist și intolerant, ținut în public ori pe internet rămâne o problemă larg răspândită: principalele ținte sunt romii, minoritatea maghiară, comunitatea LGBT și cea evreiască. Au loc sporadic atacuri violente împotriva acestor grupuri sau asupra proprietății lor.

Există relatări despre presupuse cazuri de discriminare rasială și comportament neadecvat din partea poliției în special împotriva romilor. Nu există încă un organism independent însărcinat cu investigarea acestor cazuri.

Răspunsul autorităților române în legătură cu aceste incidente nu poate fi considerat pe deplin satisfăcător. Nu există o bază de date coerente și sistematice privind discursul de incitare la ură și violența bazată pe ură. Nu se întreprind aproape niciodată acțiuni penale, iar prevederile privind motivația rasistă drept circumstanță agravantă sunt de asemenea rar aplicate. De multe ori, aceste infracțiuni nu sunt raportate, iar lipsa de acuzații nu oferă un inhibitor efectiv. Nivelul insuficient de cunoștințe și expertiză din partea organelor de drept și organismelor judiciare în recunoașterea infracțiunilor bazate pe ură împiedică o încadrare adecvată a acestora.

În plus, nivelul de sensibilizare a publicului privind egalitatea și nediscriminarea, în special privind drepturile și accesul lor la justiție, este relativ scăzut. Autoritățile nu au adoptat încă proiectul „Strategia națională privind egalitatea, incluziunea, diversitatea” (2018-2022), care cuprinde măsuri în acest scop.

Până în prezent, „Strategia națională de incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome” a avut un impact neînsemnat. Aplicarea acestei strategii a avut de suferit din cauza unor constrângeri financiare semnificative. Romii ocupă cea mai dezavantajoasă poziție pe piața muncii. Persistă lipsa locuințelor sociale, iar evacuarea forțată a romilor din așezările lor instabile continuă, adesea fără a li se oferi soluții de relocare.

Există, de asemenea, un climat homofobic și transfobic în creștere în societatea română, iar comunitatea LGBT suportă diferite forme de discriminare în viața lor de zi cu zi.

În acest raport, ECRI cere autorităților să ia măsuri într-un număr de domenii; în acest context, face o serie de recomandări, inclusiv cele de mai jos:

Autoritățile trebuie să adopte „Strategia națională privind egalitatea, incluziunea, diversitatea” (2018-2022) fără întârziere.

Autoritățile trebuie să pună la punct un sistem de culegere a informațiilor și de elaborare a statisticilor care să ofere o imagine integrată și consecventă cazurilor de discursuri și infracțiuni motivate de ură rasiste și homo/transfobe aduse în atenția poliției și urmărite în instanță și să furnizeze aceste informații publicului larg.

Autoritățile trebuie să definească și să interzică profilarea rasială prin lege și să înființeze un organism independent de poliție și de procuratură, care să fie însărcinat cu investigarea presupuselor cazuri de discriminare rasială și comportament inadecvat al poliției.

Autoritățile trebuie să continue să ofere servicii de formare profesională polițiștilor, procurorilor și judecătorilor privind abordarea actelor de violență rasistă și homo/transfobă, inclusiv proceduri îmbunătățite de recunoaștere a motivațiilor pătinoare. Mai mult, pentru a rezolva problema raportării insuficiente, autoritățile trebuie să sporească colaborarea între poliție și grupurile vulnerabile, în special romii și comunitatea LGBT.*

„Strategia pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome” (2014-2020) trebuie revizuită sistematic, pentru a include mai multe măsuri specifice și indicatori de succes pentru măsurarea impactului său. Acest lucru trebuie realizat în strânsă legătură cu autoritățile locale și membri ai comunității rome, și trebuie alocate fonduri adecvate pentru ca strategia să fie eficientă. De asemenea, trebuie să se asigure o abordare instituționalizată privind responsabilizarea, între autoritățile locale și cele centrale.

Autoritățile trebuie să modifice Legea Locuinței, pentru a stabili criterii clare și uniforme pentru alocarea de locuințe sociale care să aibă ca prioritate grupurile vulnerabile, inclusiv romii, cât și să asigure ca alocarea locuințelor este transparentă și nediscriminatorie.

Legislația privind recunoașterea genului și schimbarea de sex trebuie să se alinieze cu standardele și expertiza internațională. Trebuie adoptat un plan de acțiune pentru combaterea homohobiei și transfobiei în toate domeniile vieții de zi cu zi.

*Această recomandare va fi obiectul unui proces de monitorizare interimară a ECRI în cel mult doi ani de la publicarea acestui raport.

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

I. Teme de interes general

1. Legislația împotriva rasismului și discriminării rasiale conform Recomandării de Politică Generală (RPG) Nr. 7¹

- Dreptul penal

1. Prevederile dreptului penal corespunzătoare Recomandării de Politică Generală Nr. 7 a ECRI privind legislația națională pentru combaterea rasismului și discriminării rasiale pot fi găsite în Codul Penal² și în Ordonanța de Urgență a Guvernului (OUG) Nr. 31/2002 privind interzicerea organizațiilor de tip fascist, rasist și xenofob și a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârșirea unor infracțiuni contra păcii și omenirii (denumită în continuare OUG nr 31/2002). ECRI apreciază modificările din 2015 la această OUG, care au lărgit aria sa de aplicare prin interzicerea simbolurilor legionare³ și a actelor legate de Holocaust, inclusiv pe teritoriul României.⁴ ECRI apreciază de asemenea adoptarea unei legislații penale specifice⁵, în iulie 2018, privind măsurile de prevenire și combatere a antisemitismului. Analiza de mai jos se concentrează în special pe lacunele existente.
2. Articolul 369 din Codul Penal încriminează incitarea la ură sau discriminare, prin orice mijloace, împotriva unei categorii de indivizi, cu pedepse prin amenzi, sau cu închisoare de până la trei ani. Aria de aplicare a acestei prevederi este limitată la protejarea numai unui grup de persoane, și nu include actele îndreptate împotriva unui singur individ, așa cum s-a recomandat în RPG Nr 7 § 18. De asemenea, nu se face referire la incitarea la violență și nu se menționează niciun fel de teme. Autoritățile au afirmat că această prevedere trebuie citită împreună cu Articolul 77 (h) din Codul Penal, conform căruia trebuie considerată circumstanță agravantă dacă o infracțiune este comisă pe motiv de – între altele – rasa unei persoane naționalitate, etnicitate, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie politică, origine socială și alte motive similare (§ 21 din RPG Nr 7). ECRI notează totuși că lipsesc motivele originii naționale, culorii, cetățeniei și identității de gen⁶ și recomandă includerea explicită a acestora.
3. În al patrulea raport al său, (§ 33), ECRI a recomandat interzicerea insultelor publice și a defăimării împotriva unei persoane sau unor grupuri de persoane pe motiv de rasă, culoare, limbă, religie, cetățenie sau origine națională/etnică, așa cum se arată în RPG Nr 7 § 18 b. Totuși, Codul Penal nu conține nicio referire în acest sens, iar atunci când se menționează în Articolul 206 că amenințările constituie un delict, nu se menționează și motivele, așa cum se cere în RPG Nr 7 § 18 c.

¹ Conform Recomandării de Politică Generală (RPG) Nr 7, „rasism” reprezintă faptul că un motiv precum „rasa”, culoarea, limba, religia, naționalitatea sau originea națională sau etnică, justifică disprețul pentru o persoană sau un grup de persoane, sau noțiunea de superioritate a unei persoane sau a unui grup de persoane. Conform RPG Nr 7, „discriminarea rasială” denumește orice tratament diferențial, bazat pe motive precum „rasa”, culoarea, limba, religia, naționalitatea sau originea națională sau etnică, care nu are nicio justificare obiectivă și rațională.

²Codul Penal Român (intrat în vigoare pe 1 februarie 2014); ECRI notează că o Ordonanță de Urgență a Guvernului (OUG) are aceeași putere ca și legislația primară, dar necesită aprobarea a posteriori a Parlamentului.

³Mișcarea Legionară este văzută ca o organizație fascistă care a activat între anii 1927-1941, sub numele de „Legiunea Arhanghelului Mihail”, „Garda de Fier” și „Totul pentru Țară”.

⁴Conform Articolului 2 (e) din OUG 31/2002, Holocaustul pe teritoriul românesc este definit drept persecuția și anihilarea sistematică a evreilor și romilor, sprijinite de autoritățile și instituțiile statului român în teritoriile administrate de acestea între 1940-1944.

⁵Legea nr.157/2018 (adoptată pe 20 iunie 2018 și intrată în vigoare pe 4 iulie 2018).

⁶RPG Nr 7 nu conține aceste motive, totuși ele sunt relevante pentru secțiunile I.2, I.3 și II.2 din acest raport.

4. ECRI recomandă modificarea Codului Penal în sensul includerii următoarelor elemente: infracțiunile de incitare la violență și insultă publică și defăimarea de natură rasistă. Infracțiunile de incitare la ură și discriminare trebuie aplicate atât grupurilor cât și indivizilor, după cum se recomandă în RPG Nr 7 § 18 a. Motivele naționalității, culorii, cetățeniei și identității de gen trebuie de asemenea incluse în toate prevederile relevante, inclusiv ca circumstanțe agravante.

- **Dreptul civil și administrativ**

5. ECRI reține că Articolul 4 (2) din Constituție prevede că România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor ei, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere sau de origine socială. Lista criteriilor aflate sub protecția Constituției este exhaustivă, iar criteriile culorii, cetățeniei, orientării sexuale și identității de gen lipsesc.⁷ Articolul 30 (7) interzice incitarea la violență, la ură națională, rasială, de clasă sau de religie și la discriminare.
6. Articolul 2 din Ordonanța de Guvern (OG) nr 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare (denumită în continuare Legea Anti-discriminare) interzice discriminarea directă și indirectă și stabilește o listă deschisă de criterii sub protecție, incluzând rasa, naționalitatea, etnicitatea, limba, religia, statutul social, credința, sexul și orientarea sexuală. Naționalitatea, culoarea, cetățenia și identitatea de gen nu apar pe listă. ECRI recomandă includerea explicită a acestor motive pe parcursul Legii Anti-discriminare. Analiza de mai jos se concentrează pe arii ale RPG Nr 7 care nu au fost vizate, sau pe problemele nesoluționate, în special în urma recomandărilor din al patrulea raport al ECRI, referitoare la Legea Anti-discriminare (§§ 43-46).
7. În al patrulea raport (§ 44), ECRI a recomandat autorităților să interzică discriminarea prin asociere: intenția anunțată de a discrimina și a incita și a-i ajuta pe alții să discrimineze, conform RPG Nr 7 § 6. Autoritățile au informat Comisia că discriminarea prin asociere este aplicabilă prin legislația bazată pe jurisprudența Curții Europene de Justiție (CEJ).⁸ ECRI confirmă acest lucru, dar menționează că restul recomandării nu a fost implementat și, în consecință, aceste probleme rămân nesoluționate. Pe de altă parte, Articolul 2 (2) din Legea Anti-discriminare interzice să-i ordoni cuiva să discrimineze. ECRI remarcă faptul că terminologia poate genera confuzii, deoarece cuvântul folosit în românește este „dispoziția”, implicând deci o poziție ierarhică, și nu „a da instrucțiuni”, care are o aplicare mai largă.⁹ Autoritățile au adus în atenția ECRI jurisprudența Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (denumită în continuare CNCD), care confirmă că termenul este interpretat în sens larg pentru a evita limitarea interzicerii discriminării la relații ierarhice.
8. Contrar RPG Nr 7 § 6, segregarea este interzisă numai în domeniul educației, conform Articolului 4 din Ordinul Cadru nr 6134/2016 privind interzicerea segregăției în școlile din învățământul pre-universitar.
9. În timp ce Articolul 1 (4) din Legea Anti-discriminare interzice discriminarea din partea autorităților publice, nu se menționează în mod expres datoria lor clară de a promova egalitatea în exercitarea funcțiilor lor, așa cum s-a cerut în RPG Nr 7 § 8. În plus, deși Articolul 2 din Legea Nr 98/2016 privind Achizițiile Publice conține o referire la principiul tratamentului egal și anti-discriminării, această referire doar obligă autoritățile contractante să nu facă discriminări între candidați în timpul procesului de licitație, și nu să asigure ca părțile cărora li se acordă contracte,

⁷Vezi nota de subsol 6.

⁸Cazul C-303/06 Coleman v. Attridge Law and Steve Law [2008] ECR I-5603

⁹EELN (2017a): 51-52.

împrumuturi, subvenții sau alte beneficii, să respecte și să promoveze o politică de nediscriminare. așa cum pledează RPG Nr 7 § 9,

10. Legislația română prevede proceduri judiciare și/sau administrative ușor accesibile, inclusiv conciliere, în cazurile de discriminare. Victimele discriminării se pot adresa organismului competent, CNCD, Ombudsmanului (denumit în continuare Avocatul Poporului) sau tribunalului. Aceste prevederi corespund recomandărilor din RPG Nr 7 a ECRI, §§ 10 și 12.
 11. Articolul 27 (4) din Legea Anti-discriminare inversează sarcina probei, conform RPG Nr 7 § 11. În ceea ce privește RPG Nr 7 § 13, Articolul 18 din Legea Anti-discriminare prevede ca CNCD să se ocupe cu monitorizarea conformității tuturor legilor și prevederilor administrative privind interzicerea discriminării, dar nu îi acordă dreptul de a iniția proceduri în fața Curții Constituționale în legătură cu constituționalitatea lor. Posibilitatea de a aduce în fața Curții Constituționale cazuri de discriminare prevăzute în legislație sau ordonanțe o are în prezent Avocatul Poporului desemnat (Articolul 146 din Constituție).
 12. Există diferite prevederi în Codul Civil (Articolele 30, 1179 și 1246-1250) și în Codul Muncii (Articolul 56), care fac posibilă modificarea prevederilor discriminatorii, sau declararea lor drept nulă și neavenită în cazul contractelor individuale sau colective sau a acordurilor, după cum se arată în RPG Nr 7 § 14.
 13. Articolul 2 (5) din Legea Anti-discriminare interzice hărțuirea, așa cum se recomandă în RPG Nr 7 § 15.
 14. În ciuda recomandărilor ECRI din al patrulea raport (§ 95), nu a fost încă introdusă în legislația română obligația de a elimina finanțarea publică a organizațiilor, inclusiv a partidelor politice, care promovează rasismul, conform RPG Nr 7 § 16. Pe de altă parte, Articolul 9 din OUG Nr 31/2002 prevede posibilitatea dizolvării acestor organizații, conform cu RPG Nr 7 § 17.
 15. În al patrulea raport (§ 46), ECRI recomandă ca organizații precum asociații, uniuni sindicale și alte entități legale care au un interes legitim în combaterea rasismului și discriminării rasiale, să fie îndreptățite să aducă în fața instanței cazuri de drept civil, chiar dacă nu se face referire la o anumită victimă. ECRI menționează că Articolul 28 (1) și (2) din Legea Anti-discriminare le permite acestor organisme să inițieze astfel de proceduri, conform RPG Nr 7 § 25.
 16. ECRI recomandă autorităților modificarea legislației anti-discriminare, pentru a o alinia respectivei Recomandări de Politică Generală Nr 7. Legislația trebuie să includă în special, i) naționalitatea, culoarea, cetățenia și identitatea de gen în lista de motive interzise ale discriminării; ii) segregarea; intenția anunțată de a discrimina, incitarea și ajutorul dat altora pentru a discrimina; iii) o prevedere legală care să oblige autoritățile publice să promoveze egalitatea în exercitarea funcțiilor lor; iv) datoria explicită de a garanta că acele părți cărora autoritățile publice le acordă contracte, împrumuturi, subvenții sau alte beneficii respectă și promovează o politică de nediscriminare; și v) obligația de a elimina finanțarea publică a organizațiilor sau partidelor politice care promovează rasismul.
- **Instituțiile de promovare a egalității**¹⁰
 - *Avocatul Poporului (Ombudsperson)*
17. Avocatul Poporului, care a fost înființat în 1991, este o autoritate publică independentă. Este un Ombudsman tipic, cu competență numai în sectorul public, nu și în cel privat, și care nu are un mandat specific pentru a combate rasismul, discriminarea rasială, xenofobia, antisemitismul și intoleranța. ECRI a fost informat că Avocatul Poporului s-a ocupat de circa 600 de plângeri (din 31 000) legate de

¹⁰Termenul „organisme naționale specializate” a fost actualizat drept „organe de promovare a egalității” în versiunea revizuită a RPG Nr 2, publicată pe 27 februarie 2018.

discriminare, în ultimii patru ani. ECRI menționează că Avocatul Poporului formulează recomandări care nu pot fi supuse controlului parlamentar sau revizurii instanței. În recomandările sale el doar notifică autoritățile publice despre actele sau acțiunile lor ilegale, dar nu poate emite nicio sancțiune.

- *Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD)*
- 18. Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), înființat în 2002, este o autoritate independentă care supraveghează respectarea Legii Anti-discriminare. Competențele CNCD includ prevenirea discriminării din orice motiv, prin intermediul campaniilor de sensibilizare și de educare, mediere între părțile implicate, sprijin pentru victimele discriminării, inclusiv asistență pentru acestea, investigarea și sancționarea discriminării, inclusiv ex officio, monitorizarea discriminării, realizează sondaje independente și publică rapoarte și recomandări. De asemenea, CNCD prezintă proiecte de lege în domeniul combaterii discriminării către Guvern și formulează opinii pentru a asigura armonizarea altor prevederi legale cu principiul nediscriminării (vezi § 11). CNCD poate impune sancțiuni administrative (amenzi sau avertismente) care pot fi supuse recursului în fața instanței.
- 19. ECRI notează că atât Avocatul Poporului cât și CNCD au cele mai multe puteri și competențe prevăzute în RPG Nr 7 a ECRI. Deși CNCD nu are competența juridică de a aduce un caz înaintea instanței, el este citat ca parte în toate cazurile de discriminare prezentate direct tribunalului. Conform acestui raport, acest lucru a contribuit la reducerea resurselor deja limitate ale CNCD și a generat întârzieri serioase.¹¹
- 20. Atât Avocatul Poporului cât și CNCD au deficit de resursele financiare și umane necesare pentru a-și îndeplini eficient mandatele. Interzicerea angajarilor în administrația publică a avut un nou impact negativ (CNCD are un personal de 64 de persoane din 97 de posturi disponibile) și aceasta a dus la reducerea activității lor, în special în privința sensibilizării publicului. Pe de altă parte, ECRI subliniază că ambele instituții se ocupă de cazuri de discriminare. În realitate, aceasta poate rezulta în suprapunerea jurisdicțiilor, în legătură cu actele autorităților publice, însemnând că aceleași cazuri sunt gestionate de ambele instituții în mod simultan. În concepția ECRI, riscul de a avea competențe care se suprapun, fără canale eficiente de comunicare, poate ridica probleme de neclaritate juridică și de aceea este important să se asigure o colaborare efectivă între cele două instituții.
- 21. ECRI recomandă ca autoritățile i) să aloce ambelor instituții suficiente resurse financiare și umane, inclusiv fonduri pentru campanii de sensibilizare a publicului privind nediscriminarea și egalitatea și ii) să evite suprapunerea jurisdicțiilor și să îmbunătățească colaborarea și coordonarea între Avocatul Poporului și CNCD în privința cazurilor de discriminare.

2. Discursul de incitare la ură¹²

- Date

- 22. Conform OSCE-ODIHR, informațiile privind infracțiunile bazate pe ură, inclusiv incidentele cu discursurile de incitare la ură, sunt gestionate de Biroul Procurorului General, de poliție, de Ministerul Afacerilor Interne și de Consiliul Superior al Magistraturii și sunt publicate ca parte a statisticilor generale despre infracțiuni,

¹¹EELN (2017a): 113.

¹²Conform RPG Nr 15 a ECRI privind combaterea Discursului de incitare la ură, „discursul de incitare la ură” înseamnă sprijinirea, promovarea ori incitarea, în orice formă, a denigrării, urii sau defăimării unei persoane sau unui grup de persoane, cât și orice hărțuire, insultare, stereotipie negativă, stigmatizare ori amenințare față de acea persoană sau grup de persoane și justificarea tuturor tipurilor precedente de expresie pe motiv de „rasă”, culoare, descendență, naționalitate sau etnie, vârstă, dizabilitate, limbă, religie sau credință, sex, gen, identitate de gen, orientare sexuală și alte caracteristici ori statut personal.

fără menționarea motivelor pătinoare (vezi § 48).¹³ Legile privind protecția informațiilor nu permit în general înregistrarea datelor privind originea etnică sau religia. Totuși, ECRI amintește că astfel de colectare de informații trebuie realizată conform principiului de confidențialitate, consimțământ în deplină cunoștință și auto-identificarea voluntară a indivizilor ca membri ai unui anumit grup.¹⁴ Conform statisticilor furnizate de Ministerul Public (un alt nume pentru Biroul Procurorului General), în perioada 2014-2017, numai două din 113 cazuri de care s-au ocupat procurorii, conform Articolului 369 (incitare la ură) din Codul Penal, au fost puse sub acuzare, în timp ce cinci din 77 de cazuri au ajuns în instanță ca intrând sub incidența unor articole din OUG Nr 31/2002. Informațiile de la Consiliul Superior al Magistraturii (luate din Sistemul de Informații European cu privire la cazierile judiciare, SIERC) sugerează de asemenea că, între 2016 și 2018 (până în martie), numai trei cazuri au fost judecate drept încălcări ale Articolului 369, dintre care numai unul s-a soldat cu pedeapsă.

- **Discursul politic și alte forme de discurs public**

23. În ultimul său raport (§ 96), ECRI a recomandat tuturor partidelor politice să ia o atitudine fermă împotriva oricăror forme de discriminare rasială și să transmită un mesaj politic clar în favoarea diversității și pluralismului. ECRI notează că declarațiile rasiste ale politicienilor, în special la nivel local, continuă să fie o problemă. Mai multe surse au afirmat că, în urma câștigurilor politice în alegerile locale prin retorici anti-romi și discursuri mai naționaliste, folosirea discursului de incitare la ură, inclusiv din partea partidelor politice principale, a devenit un lucru obișnuit.¹⁵ De exemplu, un consilier local din Mahmudia a afirmat că „cel mai bun țigan este un țigan mort”.¹⁶
24. Ca și alte organisme internaționale,¹⁷ ECRI atrage atenția asupra persistenței și a incidenței crescute a anti-țigănistului, având ca urmări ura și insultele constante aduse romilor în viața publică. Romii sunt adesea înfățișați drept „hoți, mincinoși, leneși”¹⁸ și asociați în mod sistematic cu infracționalitatea, ceea ce întărește denigrarea lor și sporește excluderea socială.¹⁹ De exemplu, de Ziua Internațională a Romilor, în 2016, un poster cu inscripții rasiste a fost atârnat de un cort, ridicat de Centrul Cultural al Romilor, iar cortul a fost vandalizat.²⁰
25. Rapoartele²¹ sugerează că declarațiile publice derogatorii au fost făcute adesea în contextul tensiunii de lungă durată care există între minoritatea națională maghiară și autoritățile de stat, în special cu accente politice, iscate din discuțiile privind cererile de „autonomie”²² și folosirea simbolurilor și a steagului secuiesc²³ în locuri

¹³OSCE-ODIHR, Hate Crime Reporting: Romania, <http://hatecrime.osce.org/romania>.

¹⁴Aceasta corespunde și cu articolele 5 și 6 din Convenția pentru protecția indivizilor în privința procesării automate de informații personale a Consiliului Europei. Vezi și EU's General Data Protection Regulation (EU) 2016/679 (GDPR).

¹⁵Vezi similar, CoE, FCNM Advisory Committee (2018): 19; Political Capital Institute (2018):10.

¹⁶ ActiveWatch (2016): 11.

¹⁷ UN CAT (2015): para.10; CommDH (2014)14: 166-170.

¹⁸ Carrera et al (2017): 76.

¹⁹ În 2015, a fost propusă o lege care să schimbe numele oficial de „romi” în „țigani”, dar care în cele din urmă a fost respinsă.

²⁰ActiveWatch (2016): 13.

²¹Mikó Imre (2017); UN Human Rights Council (2017b): para.8.

²²Vezi ECRI (2014): § 166-168. ECRI notează că potrivit Legii Nr 141/2015, Țara Secuiescă nu are voie să folosească propriul steag deoarece nu este o unitate administrativă română recunoscută legal. Mai mult, Înalta Curte de Casație și Justiție a României a emis pe 25 octombrie 2014 o hotărâre judecătorească în care a considerat discriminatorie folosirea steagului secuiesc, datorită lipsei de reprezentare a diferitelor comunități etnice care trăiesc în județul Harghita.

²³Minoritatea maghiară este cea mai mare minoritate națională din România, cuprinzând 1,2 milioane de oameni, inclusiv subgrupul secuilor, care formează populația majoritară în două județe - Covasna și

publice. Recent, în ianuarie 2018, după o manifestare pentru autonomie teritorială din partea unor etnici maghiari²⁴, Primul Ministru român din acea perioadă a afirmat într-o emisiune televizată că „dacă ridică steagul secuiesc pe instituții din Țara Secuiască, toți cei responsabili vor fi ridicați lângă el”.²⁵

26. În ciuda numărului mic de persoane care caută azil politic în România, se afirmă²⁶ că opinia publică în legătură cu aceștia s-a schimbat de la o empatie inițială către o ostilitate crescândă²⁷ în ultimii ani. Un sondaj la nivel național, realizat în 2016, a dezvăluit că aproape 90% din populație se opune stabilirii refugiaților în țară.²⁸ Unele canale media i-au înfățișat pe cei care caută azil politic drept invadatori, recurgând la portretele stereotipe ale refugiaților musulmani.²⁹ Conform acestei tendințe, decizia Guvernului român de a aproba construcția unei moschei în București, în 2015, a iscat de asemenea un anumit sentiment islamofob, de exemplu fostul președinte a numit moscheea „un risc pentru siguranța națională”.³⁰
27. ECRI menționează că lesbienele, homosexualii, bisexualii și transsexualii sunt ținte ale unui înalt nivel de prejudecăți și limbaj ofensiv, inclusiv din partea politicianilor importanți. De exemplu, în 2017, un membru al Senatului a făcut remarci denigratoare despre homosexuali.³¹ În 2018, un grup de protestatari a întrerupt difuzarea unui film premiat, scandând sloganuri anti-LGBT, susținând că se încalcă valorile românești tradiționale.³² Recentul referendum privind schimbarea definiției de gen neutru a căsătoriei (vezi § 91) a atras de asemenea o creștere a discursurilor de incitare la ură și a alimentat homofobia.³³
- **Discursul de incitare la ură din partea grupărilor extremiste**

28. ECRI consideră că mișcarea Noua Dreaptă³⁴ merită menționată din cauza afișării vizibile a moștenirii Gărzii de Fier³⁵, prin organizarea de evenimente publice cu teme anti-romi și antisemite și prin folosirea sistematică a discursului de incitare la ură împotriva etnicilor maghiari, homosexuali, bisexuali, transsexuali și imigranți. De exemplu, în 2017, la Opera Națională din Cluj-Napoca, membri ai acestei mișcări au întrerupt un concert în care o chemare islamică la rugăciune era recitată ca parte din spectacol.³⁶ ECRI se bucură să constate că Noua Dreaptă nu este reprezentată în Parlamentul României. În mod similar, ECRI este mulțumit de

Harghita. ECRI consideră că problemele legate de dreptul de a exprima o identitate diferită pot fi cel mai bine luate în considerare în contextul Convenției cadru pentru protecția minorităților naționale (CCPMN) și notează că România a ratificat această convenție în 1995. Pentru ultimul său aport, vezi a Patra Opinie privind România (2018) a Comitetului Consultativ al CoE privind CCPMN: 19, 51 și 53; Advisory Committee on the FCNM (2018b), Comments of the Government of Romania; US Department of State (2016): 41.

²⁴Pe 8 ianuarie 2018, trei partide politice de etnie maghiară din România au adoptat o rezoluție comună privind autonomia.

²⁵Realitatea.net (2018).

²⁶US Department of State (2017): 14.

²⁷De exemplu, în februarie 2016, un ONG a încercat să construiască un mic adăpost pentru refugiați în Abrud, dar a renunțat după ce rezidenții au protestat și au semnat o petiție împotriva acestui lucru.

²⁸US Department of State (2016): 22.

²⁹European Islamophobia report (2017): 508-510.

³⁰ibid: 506.

³¹The Romania Journal (2017).

³²Balkan Insight (2018).

³³EuroNews (2018); The Guardian (2018).

³⁴Fondată în 2000, această mișcare a fost foarte vocală în peisajul extremei dreapta din România.

³⁵Adică laudând mișcarea legionară, fascistă și antisemită. Vezi nota 4.

³⁶Active Watch (2017): 24. Făptașii au fost amendați cu 500-700 lei (aprox. 107-150 euro) pentru tulburarea ordinii publice.

interzicerea partidului politic „Totul pentru Țară”, în 2015, din cauza folosirii simbolurilor fasciste provenind de la Mișcarea Legionară.³⁷

- **Discursul de incitare la ură pe internet și în mass-media**

29. Societatea civilă a arătat că limbajul de ură este predominant în mass-media tradițională și socială, în special împotriva romilor, comunității LGBT, minorității maghiare, comunității evreiești și musulmanilor.³⁸ S-a constatat că unele canale de televiziune emit comentarii discriminatorii, precum canalul B1TV, unde prezentatorul a făcut remarci vădit rasiste în numeroase episoade ale programului său – Lumea lui Banciu – privind minoritatea maghiară și musulmanii. Arestarea a doi extremiști maghiari care au încercat să detoneze explozibil de Ziua Națională a României în 2015, la Târgu Secuiesc, a generat de asemenea materiale negative în media despre întreaga comunitate maghiară.³⁹
30. Conform unui proiect⁴⁰ privind discursul de incitare la ură online, condus de Institutul Național pentru Studiul Holocaustului Elie Wiesel (INSHR-EW), în România sunt prezente discursuri inflamatorii împotriva comunității evreiești.⁴¹ Ele apar mai ales pe platforme anonime, site-uri naționaliste sau rețele de socializare, implicând în special expresii de natură clasic rasistă și antisemită, sau teorii ale conspirației, inclusiv materiale care glorifică Mișcarea Legionară. Sondajul de opinie⁴² condus de același institut a arătat că, deși 68% dintre cei 1014 adulți intervievați au auzit de Holocaust, numai 41% cred că el s-a petrecut în țară. În mod similar, o carte care nega pe față Holocaustul și care a fost în vânzare timp de un an, a fost lansată în 2016 la o binecunoscută librărie din București.⁴³ ECRI regretă că autoritățile nu au intervenit nici la o altă lansare, în mai 2017, deși birourile procurorului și primarului au fost informate de eveniment înainte ca acesta să aibă loc.⁴⁴
31. S-au exprimat de asemenea îngrijorări în cazul unor materiale media prezentând imagini stereotipe și chiar degradante ale unor femei, în special rome.⁴⁵ ECRI reamintește despre pericolul special al discursului de incitare la ură îndreptat împotriva femeilor pe motivul genului, care este adesea cuplat cu una sau mai multe alte caracteristici.⁴⁶ De aceea, ECRI încurajează autoritățile să ia măsuri pentru combaterea folosirii limbajului de ură sexist, ținându-se seama în special de femeile rome.

- **Discursul de incitare la ură în sport**

32. ECRI menționează că evenimentele sportive au continuat să fie un forum pentru incidentele provocate de discursurile de incitare la ură. Federația Română de Fotbal a impus sancțiuni în mai multe cazuri pentru suporteri și fotbaliști din cauza comportamentului rasist în timpul meciurilor de fotbal. De exemplu, în timpul unui meci între echipele Sepsi și Dinamo București, din 2017, de la București, supporterii

³⁷Curtea de apel București – Hotărârea nr. 215/A/5.4.2015.

³⁸Centrul pentru resurse juridice (2017): 37.

³⁹ ActiveWatch (2016): 15-16. ECRI notează că făptuitorii acestui atac au fost condamnați la cinci ani de închisoare, conform Legii Nr 535/2004 privind prevenirea și combaterea terorismului.

⁴⁰Prima rundă a proiectului a rezultat în 2017 într-un raport bazat pe o activitate de monitorizare între aprilie-decembrie 2016 privind discursul de incitare la ură împotriva romilor și evreilor pe Facebook. Vezi INSHR-EW (2017a). A doua rundă a proiectului este în desfășurare. Vezi INSHR-EW (2018).

⁴¹Conform recensământului din 2011, populația evreiască numără 3519 indivizi.

⁴²INSHR-EW (2017b).

⁴³ Shafir, M. (2016): 230. ECRI notează că s-a emis o plângere penală în urma acestui incident, care este încă în așteptare.

⁴⁴US Department of State (2017): 27.

⁴⁵ CEDAW (2017): para. 16.

⁴⁶ Vezi Preambulul la RPG Nr 15 și § 31.

echipei gazdă au scandat „Afară cu ungurii din țară”.⁴⁷ Ambele tabere au fost sancționate cu amendă de 10 000 lei (2200 euro) de către CNCD. În mod similar, s-au semnalat afirmații xenofobe la alte evenimente sportive, precum meciul de handbal din 2016, unde un jucător de origine africană a fost numit „maimuță” de suporterii, ceea ce a făcut ca CNCD să impună o amendă împotriva clubului.⁴⁸

- **Măsuri luate de autorități**

33. ECRI consideră că discursul de incitare la ură este îndeosebi îngrijorător nu numai pentru că reprezintă adesea un prim pas pe calea către violență, ci și pentru efectul său distructiv pe care îl are pentru cei cărora le este adresat și pentru coeziunea socială în general. Răspunsurile adecvate includ canalele de aplicare a legii (sanțiuni penale, civile și administrative), dar și alte mecanisme care să contracareze efectele sale dăunătoare, precum discursul preventiv, auto-reglementarea și contra-discursul.
34. În ce privește reacțiile penale, discursul de incitare la ură cade sub jurisdicția infracțiunii penale de incitare la ură (Articolul 369 din Codul Penal - vezi § 2. ECRI se referă la recomandarea sa în § 4). Mai multe articole⁴⁹ ale OUG Nr 31/2002 pot de asemenea să fie folosite pentru incidentele cauzate de discursul de incitare la ură. Așa cum s-a arătat mai devreme (§ 22), autoritățile au informat ECRI că numai două cazuri au ajuns în fața instanței conform Articolului 369 între 2014 și 2017, și numai cinci pe baza OUG Nr 31/2002.⁵⁰ ECRI își exprimă uimirea că doar atât de puține cazuri de discursuri de incitare la ură au ajuns la tribunal. În ciuda recomandării sale din al patrulea raport (§ 36), ECRI regretă să observe că aplicarea prevederilor privind incitarea la ură rămâne extrem de limitată, ceea ce, după părerea ECRI, trimite un mesaj puternic către public despre faptul că discursul de incitare la ură nu este o infracțiune gravă și că poate fi folosit fără riscul de a răspunde în fața legii.
35. ECRI recomandă cu tărie autorităților să ia măsuri urgente ca oricine folosește discursul de incitare la ură să fie acuzat și pedepsit în consecință, conform Articolului 369 din Codul Penal.
36. În privința răspunsurilor legale civile și administrative, legislația română prevede de asemenea pedepsirea discursului de incitare la ură drept contravenție conform Legii Anti-discriminare, Legii Audiovizualului, Legii privind prevenirea și combaterea violenței în jocurile sportive și Legii privind adunările publice.
37. Deși legislația anti-discriminare aplicabilă nu definește în mod explicit discursul de incitare la ură,⁵¹ ECRI apreciază atitudinea hotărâtă a Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD) în astfel de cazuri. De exemplu, în cazul comentariilor fostului Prim Ministru privind steagul secuiesc (§ 25), CNCD a emis o sancțiune și a impus să fie cerute scuze în mod public.⁵² În mod similar, cazul în care prezentatorul de la B1TV a făcut remarci rasiste (§ 29), s-a soldat cu sancțiuni stăt din partea CNCD, cât și din partea Consiliului Național al Audiovizualului (CNA).⁵³ Totuși, cazul consilierului local (§ 23) nu a putut fi rezolvat de către CNCD din cauza unei chestiuni de procedură. În plus, ECRI a fost informată că CNCD a înregistrat 40 de cazuri de discurs de incitare la ură în 2016 și 43 în 2017 (informații

⁴⁷ Daily News Hungary (2017). ECRI notează că echipa Sepsis este un club de fotbal profesionist, cu sediul în Sfântu Gheorghe, în județul Covasna, unde majoritatea populației este de origine maghiară.

⁴⁸ NCCD, decizia nr. 182/2016; amenda a fost de 5 000 lei (1 071 euro).

⁴⁹ În special Articolul 4 și 5.

⁵⁰ Conform Institutului Elie Wiesel, în perioada 2007-2015, numai 7 din 107 cazuri sub incidența OUG Nr 31/2002 au fost trimise de procurori în fața instanței. INSHR-EW (2017c).

⁵¹ Conform Legii Anti-discriminare, despre discursul de incitare la ură tratează Articolul 15, care definește dreptul la demnitatea personală.

⁵² CNCD Comunicat de presă (2018).

⁵³ Bazat pe informațiile primite de la CNA; Active Watch (2016):11.

parțiale, care nu acoperă întregul an). Principalele motive din spatele discursurilor de incitare la ură au fost naționalitatea (34 cazuri), etnicitatea (17 cazuri) și orientarea sexuală (13 cazuri).

38. Totuși, diferiți interlocutori au informat ECRI că victimele discursurilor de incitare la ură sunt adesea pesimiste în privința asigurărilor legale cât și a competenței instituțiilor – precum CNCD și organismele de aplicare a legii – în investigarea cazurilor lor. ECRI este îngrijorată de nivelul relativ scăzut de conștientizare a publicului larg în privința drepturilor lui și a accesului său la justiție, în ciuda faptului că recomandările de prioritate ale ECRI în ultimul raport (§ 38) s-au referit la conducerea de campanii de informare atât în legătură cu legislația privind lupta împotriva rasismului cât și cu organismele competente care oferă asistență și/sau compensații. În această privință, ECRI regretă să constate că autoritățile nu au adoptat încă proiectul „Strategia națională privind egalitatea, incluziunea, diversitatea (2018-2022)”⁵⁴, care propune măsuri legate de sensibilizarea diferitelor grupuri țintă, cât și sporirea coordonării între instituțiile care se ocupă de infracțiunile de ură, inclusiv discursul de incitare la ură. În opinia ECRI, implementarea unor măsuri mai bine definite și mai bine formulate, după cum se prevăd în această strategie proiect, în diverse domenii, precum educația, și sensibilizarea opiniei publice, cu scopul de a acuza toate formele de intoleranță și de a promova democrația inclusivă în societate, trebuie considerate o prioritate.
39. ECRI recomandă autorităților să adopte Strategia națională privind egalitatea, incluziunea, diversitatea (2018-2022) fără întârziere.
40. Consiliul Național al Audiovizualului (CNA) este organismul de reglementare pentru mass-media audiovizuală publică și privată, care supraveghează respectarea Legii Audiovizualului și Codul de Reglementare a Conținutului Audiovizual.⁵⁵ Articolul 47 al celui din urmă interzice difuzarea afirmațiilor defăimătoare împotriva unei persoane, bazate pe – între altele - rasă, etnicitate, religie, naționalitate, gen și orientare sexuală. ECRI notează că nu există o obligație pentru furnizorii de servicii media să se abțină de la diseminarea discursului de incitare la ură pe motivul identității de gen, și de aceea invită autoritățile să adauge acest motiv în legislație.
41. Pe lângă faptul că sancțiunile se situează de la avertismente până la suspendarea licenței, CNA poate de asemenea să impună amenzi. ECRI a fost informată că CNA a emis 13 avertismente pentru încălcarea incitării la ură și discriminării din 2015 încoace. Se pare că CNA nu oferă o recunoaștere explicită a discursului de incitare la ură în deciziile sale și nici nu subliniază gravitatea folosirii sale. De aceea, ECRI încurajează CNA să încadreze în mod adecvat cazurile de discurs de incitare la ură prin acumularea de cunoștințe și atragerea atenției celor angajați în discursuri de incitare la ură și publicului larg printr-o reafirmare explicită că folosirea acestora este total inacceptabilă.
42. În ceea ce privește internetul, ECRI menționează că există o unitate de criminalitate informatică în cadrul poliției. Apreciază de asemenea exercițiul de monitorizare al poliției române din 2017, ca parte a inițiativei Comisiei UE de a urmări reacția companiilor IT în legătură cu „Codul de conduită privind combaterea discursurilor ilegale de incitare la ură din mediul online”.⁵⁶ Totuși, autoritățile au informat ECRI că înființarea unei unități dedicate acestui scop constituie o prioritate, deși poliția nu are în prezent un sistem permanent de monitorizare a

⁵⁴ ECRI înțelege că această Strategie a fost concepută inițial pentru perioada 2016-2020. Proiectul este disponibil la <http://www.cncd.org.ro/proiect-strategie-eid-2018-2022> Cel anterior a expirat în 2013.

⁵⁵ Articolele 29 (1) și 40 din Legea Audiovizualului nr 505/2002. Codul de Reglementare este complementar, iar Articolul 47 din acesta pedepsește incitarea la ură.

⁵⁶ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-262_en.htm

discursurilor de incitare la ură, din cauza lipsei de resurse.⁵⁷ Într-o notă similară, deși ECRI se bucură să constate că România este parte a Protocolului Adițional la Convenția privind infracțiunile online, referitoare la învinuirea actelor de natură rasistă și xenofobă comise cu ajutorul sistemelor computerizate, amintește că România nu și-a dovedit dezaprobarea privind Articolul 5, paragraful 1⁵⁸ al Protocolului, și de aceea încurajează autoritățile să reconsidere acest aspect.

43. ECRI recomandă autorităților să intensifice activitatea unității de criminalitate informatică și să furnizeze resursele tehnice și umane adecvate pentru combaterea discursului de incitare la ură pe Internet.

44. În privința autoreglementării, în al patrulea raport (§ 95), ECRI a îndemnat autoritățile să introducă un cod de conduită în Parlament, care să reglementeze și să sancționeze orice discurs rasist ținut de parlamentari. Deși autoritățile au menționat că un astfel de cod de conduită se află în dezbateri parlamentare, ECRI își exprimă dezamăgirea pentru faptul că el nu a fost încă adoptat. În mod asemănător, organismele de autoreglementare din sectorul media, precum Clubul de Presă Român (CPR) și Convenția Organizațiilor Media (COM) denotă pasivitate, și deși codurile lor de etică conțin măsuri privind interzicerea urii, aceste coduri nu sunt nici cunoscute pe scară largă, și nici aplicate.⁵⁹ ECRI consideră că trebuie depuse mai multe eforturi pentru întărirea jurnalismului etic și asigurarea folosirii eficiente a mecanismelor de autoreglementare.

45. ECRI recomandă autorităților să promoveze autoreglementarea instituțiilor publice și private, inclusiv a organismelor alese și a partidelor politice, pentru a combate folosirea limbajului de ură. Ele trebuie de asemenea să încurajeze adoptarea codurilor de conduită adecvate, care să prevadă pedepse pentru încălcarea prevederilor lor, ca și înființarea unor canale eficiente de informare. ECRI invită autoritățile să se inspire din principiile de bază exprimate în Recomandarea sa de Politică Generală Nr 15 privind combaterea discursului de incitare la ură, atunci când examinează aceste chestiuni.

46. ECRI felicită Federația Română de Fotbal pentru adoptarea unei atitudini explicite privind diversitatea și nediscriminarea în regulamentele sale interne. Mai notează cu satisfacție inițiativele mai multor autorități de stat, inclusiv Jandarmeria și Departamentul pentru Relații Inter-Etnice, privind, de exemplu, campania de prevenire „Invitație la Fair Play” și „Cupa Diversității”, care au fost lansate împreună cu Federația Română de Fotbal ca mijloc de a folosi sportul pentru promovarea diversității.⁶⁰

3. **Violența rasistă și homo/transfobică**

- **Date**

47. Cadru juridic penal român conține două tipuri de prevederi privind infracțiunile de ură: drept circumstanță agravantă, cum întâlnim în Articolul 77 (h) (§ 2) din Codul Penal, și ca infracțiuni individuale conform Codului Penal, precum tortura bazată pe orice formă de discriminare (articolul 282) și desacralizarea locurilor și

⁵⁷Conform unui proiect în desfășurare numit „Combaterea crimelor motivate de ură și a extremismului violent și creșterea calității serviciului de poliție”, finanțat de Mecanismul Financiar Norvegian, se prevede operaționalizarea unei unități instruite pentru combaterea discursului de incitare la ură în mediul online.

⁵⁸Articolul 5 § 1 din Protocol stipulează că „Fiecare parte trebuie să adopte măsuri legislative și de altă natură, care pot fi necesare pentru stabilirea drept infracțiuni penale conform legii sale naționale, atunci când acestea sunt comise intenționat și fără drept, a următoarelor conduite: insultă publică, printr-un sistem computerizat, împotriva (i) persoanelor care aparțin unui grup care se distinge prin rasă, culoare, descendență ori naționalitate sau etnie, precum și religie, dacă este folosită ca pretext pentru oricare dintre acești factori; sau (ii) unui grup de persoane care se distinge prin oricare dintre aceste caracteristici. Vezi și ECRI (2014), para.5.

⁵⁹ActiveWatch (2018): 59-66.

⁶⁰Vezi Recomandarea de Politică Generală a ECRI Nr 12 privind combaterea rasismului și a discriminării rasiale în domeniul sportiv.

obiectelor de cult (articolul 382), sau legi speciale, precum OUG Nr 31/2002. Conform informațiilor furnizate de Consiliul Superior al Magistraturii, au existat 12 cazuri de infracțiuni motivate de ură în 2014, 37 în 2015, 50 în 2016, 39 în 2017 și 28 în primele două luni ale lui 2018. Treizeci și două din aceste 166 de cazuri s-au soldat cu condamnări. ECRI nu știe numărul exact de cazuri la care s-a aplicat Articolul 77 (h). Informațiile oferite de OSCE-ODIHR, arată, pe de altă parte, că poliția a înregistrat 25 de incidente de infracțiuni motivate de ură în 2014; 15 în 2015, 10 în 2016 și 1 în 2017. Deși nu există o împărțire pe prevederile de legislație penală disponibilă, șapte au fost indicate drept omucideri și zece drept atacuri.

48. Organisme experte și grupuri ale societății civile consideră că infracțiunile de ură sunt în general trecute sub tăcere de victime, din cauza lipsei de încredere în voința sau abilitatea autorităților de a investiga aceste cazuri în mod eficient.⁶¹ ECRI consideră că autoritățile române nu formulează statistici complete despre amploarea violenței rasiste. Deși există date oficiale prezentate de diferite instituții către OSCE-ODIHR, după cum s-a menționat deja mai sus (§ 47), fiecare instituție adună informațiile în măsura în care acestea au legătură cu propriile proceduri și adesea, ele nu prezintă o imagine de ansamblu. Acest lucru nu trebuie totuși considerat ca un indiciu al unui număr redus de evenimente, ci mai degrabă ca o estimare a problemelor legate de anunțarea, investigarea și acuzarea actelor de violență rasistă în România. În această privință, ECRI amintește că una dintre recomandările prioritare către autorități în ultimul său raport se referea la crearea unui sistem comprehensiv de informații privind aplicarea prevederilor legislației penale în legătură cu rasismul și discriminarea rasială. După cum s-a concluzionat mai devreme,⁶² deși acum este posibil să se obțină informații privind infracțiunile pe motiv de ură (*hate motivation deed*) cu ajutorul sistemului european de informații cu privire la cazierele judiciare (ECRIS) din cadrul Ministerului de Justiție, ECRI observă că nu există încă⁶³ un volum de informații sistematice privind numărul de incidente anunțate legate de infracțiunile de ură pe motive rasiste, inclusiv discursul de incitare la ură, investigațiile efectuate sau acuzările și condamnările. În plus, înregistrarea separată a incidentelor rasiste de către Biroul Procurorului General și de către poliție nu reușește să furnizeze informații coerente și de încredere privind infracțiunile de ură, care ar trebui să includă și motivația aferentă. De aceea, ECRI își reînnoiește recomandarea în acest sens.

49. ECRI recomandă autorităților să realizeze un sistem de colectare a informațiilor și de evidență a statisticilor care să ofere o imagine integrată și consecventă asupra cazurilor de discursuri de incitare la ură rasiste și homo/transfobe și de infracțiuni pe motiv de ură aduse în atenția poliției și urmărite în instanțe, și ca aceste informații să fie disponibile pentru public.

- **Violența rasistă**

50. Conform informațiilor FRA-EU, au fost înregistrate 33 de infracțiuni anti-semitice între 2014 și 2016.⁶⁴ Deși nu s-au semnalat acte de violență asupra unor persoane, au existat cazuri sporadice de vandalism îndreptate înspre comunitatea evreiască. Rapoartele mass-media se referă la atacuri împotriva unui cimitir evreiesc⁶⁵, care a fost vandalizat la o săptămână după comemorarea națională a victimelor

⁶¹ CoE, FCNM Comitetul Consultativ (2018): 22; Centrul pentru Resurse Juridice (2015): 3, 31.

⁶² ECRI (2017).

⁶³ În această privință, ECRI salută decizia Biroului Procurorului General din 2017 privind modificarea colectării de informații statistice la nivelul Ministerului Public, cu scopul de a documenta infracțiuni pe motiv de ură cu motivația aferentă. Autoritățile au informat ECRI că procesul de modificare a fost recent încheiat, iar informațiile pe anul 2018 vor fi disponibile începând cu 20 ianuarie 2019.

⁶⁴ FRA-EU (2017a): 60.

⁶⁵ Agenția Telegrafică Evreiască (2017).

Holocaustului din România, în 2017, și asupra casei fostului supraviețuitor al Holocaustului, Elie Wiesel, în 2018.⁶⁶

51. Destul de rar, au fost refugiații ținte ale violenței rasiste. În 2016, doi refugiați care vorbeau araba au fost atacați și răniți.⁶⁷ În plus, ONG-urile dețin documente despre incidente cu atacuri împotriva unor femei musulmane care purtau eșarfe pe cap în locuri publice.⁶⁸ ECRI notează că femeile musulmane care poartă simboluri religioase vizibile sunt în special vulnerabile, din cauza intersectării dintre gen și religie, ceea ce poate duce la sentimente de izolare în cadrul unei comunități mai mari și poate împiedica dezvoltarea societăților inclusive.⁶⁹
52. ECRI notează cu vădită îngrijorare că romii continuă să fie ținte ale violenței pe motiv rasial.⁷⁰ Mai mulți interlocutori au informat ECRI că controalele polițienești și folosirea forței de către funcționarii însărcinați cu aplicarea legii împotriva romilor rămân dominante,⁷¹ deși cifrele oficiale lipsesc.⁷² Conform sondajului FRA-EU, 52% dintre romii care au fost opriți de poliție percep această practică drept profilare etnică în România.⁷³ Comitetul ONU împotriva torturii (CAT) și-a exprimat de asemenea îngrijorarea la știrile despre abuzurile poliției și a evidențiat practica de „conducere”⁷⁴ a romilor la secțiile de poliție, de către funcționarii însărcinați cu aplicarea legii, cu riscuri sporite de maltratare.⁷⁵ În mod similar, în 2016, Comisarul pentru Drepturile Omului din partea Consiliului Europei a subliniat necesitatea de a se face eforturi mai susținute pentru eradicarea rasismului instituțional împotriva romilor.⁷⁶
53. ECRI este foarte îngrijorat de aceste acuzații permanente de comportament necorespunzător din partea poliției. Cazul foarte binecunoscut al lui Gabriel Daniel Dumitrache, un rom de 26 de ani, care a decedat peste noapte într-o secție de poliție din București, în 2014, este edificator. În această privință, ECRI atrage atenția asupra faptului că, începând cu 2015, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a pronunțat peste 20 de hotărâri de condamnare a României pentru cazuri de violență polițienească și pentru eșecul autorităților de a investiga în mod eficient tratamentul inuman și degradant aplicat de polițiști, inclusiv maltratarea din motive rasiale.⁷⁷ Dată fiind gravitatea lor, ECRI consideră că aceste cazuri repetate indică o problemă care persistă în țară (vezi și §§ 59, 60).

- **Violența homo/transfobă**

54. Societatea civilă arată că există o atmosferă ostilă împotriva persoanelor LGBT (lesbiene, homosexuale, bisexuale și transsexuale) în România, ceea ce le face

⁶⁶ The New York Times (2018).

⁶⁷ UNHCR (2016).

⁶⁸ Vezi contribuția UNHCR la informațiile OSCE/ODIHR <http://hatecrime.osce.org/romania>

⁶⁹ Vezi și ECRI RPG Nr 5 privind Combaterea intoleranței și discriminării împotriva musulmanilor.

⁷⁰ Observații similare au fost făcute de Comitetul ONU pentru Drepturile Omului. Vezi UN HRC (2017): para. 13.

⁷¹ UN Special Rapporteur (2016): para. 24-29.

⁷² În 43 de cazuri de brutalitate polițienească împotriva romilor, documentate de ONG ROMA CRISS între 2006-2015, nu au existat condamnări la nivel național. Vezi US Department of State (2016): 3.

⁷³ FRA-EU- MIDIS II (2017b): 72.

⁷⁴ Conform Articolului 31(1) din Legea nr. 218/2002 (Legea privind Poliția Română).

⁷⁵ UN CAT (2015): para. 10.

⁷⁶ CommDH (2016).

⁷⁷ ECRI notează că CEDO a constatat că autoritățile române nu și-au îndeplinit datoria conform Articolului 14 din Convenție, luat în asociere cu Articolele 2 și 3 din Convenție în aspectul lor procedural, de a lua toate măsurile posibile pentru a investiga dacă discriminarea a jucat un rol în următoarele cazuri: Boaca and others v. Romania (no. 40355/11, 12 January 2016); Ciorcan and others v. Romania (no. 29414/09 and 44841/09, 27 January 2015); Lingurar and others (no.5886/15, 16 October 2018)

să fie ținte ale violenței. Cazul *M.C. și A.C. v. Romania*⁷⁸, ajuns în fața CEDO este un exemplu grăitor: reclamantii au fost atacați și răniți de un grup de persoane în drumul către casă de la un marș anual al homosexualilor. CEDO a stabilit că autoritățile române nu au reușit să ia în considerare posibilele motive discriminatorii în investigarea unui atac homofob și a concluzionat că s-a încălcat Articolul 3 (interzicerea torturii și maltratării) în asociere cu Articolul 14 (interzicerea discriminării) din Convenție. ECRI dorește să accentueze mesajul important transmis de CEDO, care afirmă că a trata violența și brutalitatea bazate pe atitudini discriminatorii pe picior de egalitate cu violența care nu implică aceste nuanțe, este similar cu a recunoaște oficial, sau chiar a încuraja infracțiunile pe motiv de ură.⁷⁹

- **Măsuri luate de autorități**

55. Deși s-au observat câteva tendințe pozitive în lupta cu violența rasistă și homo/transfobă începând cu 2014, așa cum s-a arătat mai jos, ECRI încurajează autoritățile să continue intensificarea eforturilor.
56. Amintind cadrul legal menționat în paragrafele 2 și 47 de mai sus, ECRI îndeamnă autoritățile să remedieze neajunsurile existente, în lumina recomandării sale, în § 4, inclusiv adăugarea identității de gen ca motiv de incitare la ură conform Articolului 77 (h). Pe de altă parte, ECRI aprobă reacția autorităților la unele dintre incidentele violente menționate mai sus. În privința atacului asupra cortului de la Centrul Cultural al Romilor (§ 24), mai mulți miniștri ai guvernului au condamnat public actul, trei persoane fiind arestate. În legătură cu decesul lui Gabriel Daniel Dumitrache (§ 53), un ofițer de poliție a fost condamnat pentru vătămare corporală mortală. Totuși, este regretabil că Articolul 77 (h) nu a fost aplicat.
57. În ciuda cadrului legal, ECRI își exprimă îngrijorarea în legătură cu aplicarea adecvată a acestor prevederi. A fost adus adesea în atenția sa faptul că violența pe motiv de ură nu a fost întotdeauna clasificată în mod coerent, iar motivația aferentă nu este de obicei specificată. Pe lângă aceasta, motivația rasistă drept circumstanță agravantă, de exemplu în cazuri de crimă sau atac, este în prezent luată în considerare doar la sfârșitul procesului unde s-a ajuns la un verdict de vinovăție și urmează să se hotărască sentința. Deși ECRI salută efortul susținut⁸⁰ privind metodologia comună a investigațiilor privind infracțiunile pe motiv de ură, accentuând necesitatea imperioasă de a stabili standarde clare în abordarea cazurilor de infracțiuni pe motiv de ură și asigurând funcționarea eficientă a sistemului de justiție împotriva acestor acte. Reamintind importanța crucială a investigațiilor și acușărilor eficiente, cât și sancționarea neîntârziată a făptașilor, ECRI menționează jurisprudența CEDO, care obligă statele să ia toate măsurile responsabile pentru a stabili dacă incidentele violente au avut motivații rasiale.⁸¹
58. ECRI recomandă autorităților să adopte fără întârziere metodologia comună de investigare a infracțiunilor. Mai mult, serviciile de poliție și procuratură trebuie să investigheze în detaliu toate cazurile de presupuse infracțiuni pe motiv de ură și să asigure ca posibilele motive aferente să fie luate în considerare în mod consecvent în raporturile poliției și în investigații, cât și în toate procedurile judiciare ulterioare.
59. În ce privește problema conduitei polițienești necorespunzătoare (§§ 52-53), autoritățile au informat ECRI că, în octombrie 2015, Biroul Procurorului General a conceput o strategie⁸² pentru a crește eficacitatea investigațiilor penale referitoare

⁷⁸CEDO (2016) *M.C. and A.C. v. Romania*, (no. 12060/12): §§ 113, 125.

⁷⁹ *Ibid.*:§ 124.

⁸⁰În colaborare cu Biroul Procurorului General, Inspectoratul General al Poliției, Ministerul de Interne, Ministerul Justiției, CNCD și ACCEPT. Vezi CoE, Comitetul de Miniștri (2018).

⁸¹CEDO (2015) *Natchova and others v. Bulgaria* [GC] (nos. 43577/98, 43579/98), §§ 160-168; *Cobzaru v. Romania* (2007) (no.48254/99): §§ 96-101.

⁸²Strategia pentru sporirea eficacității investigațiilor conduse în cazurile de maltratare de către agenți de stat (polițiști, personalul închisorilor, jandarmi) în legătură cu datoriile lor profesionale.

la presupusele cazuri de maltratare din partea funcționarilor însărcinați cu aplicarea legii, proiect pe care ECRI îl consideră binevenit⁸³ Totuși, ECRI reamintește recomandarea sa din al patrulea raport (§189) și invită autoritățile să ia măsuri suplimentare⁸⁴ în lumina Recomandării sale de Politică Generală Nr 11 privind combaterea rasismului și discriminării rasiale în cadrul poliției și cere, printre altele, ca profilarea rasială să fie definită și interzisă în legislație, iar un organism independent să investigheze presupusele cazuri de discriminare rasială din partea polițiștilor și să se asigure că făptașii sunt dați pe mâna justiției.

60. ECRI repetă recomandarea ca autoritățile să definească și să interzică profilarea rasială în legislație și să înființeze un organism independent de poliție și de procuratură, căruia să i se încredințeze investigarea presupuselor cazuri de discriminare rasială și de conduită neadecvată din partea polițiștilor.

61. ECRI a fost informat că, începând cu 2014, Institutul Național pentru Magistratură, organismul responsabil cu instruirea inițială și formare continuă a judecătorilor și procurorilor, a oferit pregătire în domeniul nediscriminării și egalității, în colaborare cu UE și CoE, printre alții. Seminarele pentru polițiști au cuprins și ele o gamă largă de subiecte, inclusiv instruirea privind prevenirea și combaterea infracțiunilor pe motiv de ură, organizată de OSCE-ODIHR.⁸⁵ ECRI notează cu deosebită plăcere implicarea procurorilor în activitățile organizate în timpul evenimentelor organizate de Alianța Internațională pentru Comemorarea Holocaustului, din martie 2016 și martie 2017, unde România a deținut președinția. Deși aceste activități au contribuit la întărirea abilităților organismelor de aplicare a legii, s-a subliniat adesea că poliția, procuratura statului și judiciarul continuă să aibă probleme privind identificarea infracțiunilor pe motiv de ură și aplicarea legislației și că atât instruirea inițială cât și cea ulterioară sunt insuficiente pentru remediarea situației. De aceea, ECRI subliniază importanța unei clasificări adecvate a infracțiunilor pe motiv de ură și îndeamnă autoritățile să îmbunătățească cunoștințele și expertiza agențiilor responsabile cu aplicarea legii în înțelegerea dinamicii infracțiunilor pe motiv de ură și recunoașterea acestora.

62. Din aceeași perspectivă, ECRI comentează despre dialogul constructiv⁸⁶ stabilit recent între autoritățile române și comunitatea LGBT și salută, în special, instruirea oferită polițiștilor pe probleme legate de infracțiunile pe motiv de ură împotriva persoanelor LGBT, în colaborare cu asociația Accept. ECRI salută aceste inițiative drept pași pozitivi în problema lipsei de rapoarte cauzată de insuficientă încredere în organismele de aplicare a legii și încurajează autoritățile să instituționalizeze astfel de colaborări cu poliția.

63. ECRI recomandă autorităților să ofere instruire suplimentară polițiștilor, procurorilor și judecătorilor privind rezolvarea chestiunilor legate de actele de violență rasiste și homo/transfobe. Aceasta trebuie să includă proceduri îmbunătățite pentru recunoașterea motivației aferente. În plus, mai recomandă ca autoritățile să întărească colaborarea între poliție și grupurile vulnerabile, în special romii și comunitățile LGBT, pentru a soluționa problema lipsei de raportare,

⁸³ Vezi și CoE, Comitetul de Miniștri, CM/ResDH (2016)150.

⁸⁴ Vezi de asemenea Centrul pentru drepturile europene ale romilor et al (2016).

⁸⁵ Conform proiectului privind Abordarea integrată a prevenirii victimizării în comunitățile de romi, finanțată de Mecanismul Financiar Norvegian, între octombrie 2014-aprilie 2017.

⁸⁶ Ca parte a grupului de lucru pentru executarea hotărârii CEDO M.C. și A.C. v. România.

4. Strategii de integrare

64. România recunoaște 20 de minorități naționale.⁸⁷ În acest context, ECRI se referă la lucrările Comitetului Consultativ privind Convenția cadru pentru protecția minorităților naționale, al Consiliului Europei⁸⁸ (CCPMN), pentru detalii privind drepturile minorităților, în special în legătură cu manifestarea unei identități separate a minorităților naționale. În această secțiune, ECRI se concentrează pe două grupuri specifice și integrarea lor în societatea românească: romii și cetățenii străini, inclusiv refugiații și beneficiarii de protecție subsidiară.

- Romii

65. Conform recensământului din 2011, populația romă ajunge la 621 573 persoane, dar numărul real se crede a fi mult mai mare (estimarea Consiliului Europei este de 1 850 000, însemnând 8,6% din populație).⁸⁹ Discrepanța este explicată adesea de atitudinea rezervată a romilor de a se identifica drept romi, de teama stigmatizării și discriminării.⁹⁰ ECRI regretă că nu există încă un sistem comprehensiv pentru strângerea datelor în scopul evaluării gradului de discriminare a grupurilor de interes pentru ECRI, inclusiv romii⁹¹, în ciuda recomandării din ultimul său raport (§ 185). Lipsa unor cifre exacte privind romii împiedică dezvoltarea unor răspunsuri politice din partea autorităților statului.⁹²

66. ECRI observă că percepția negativă a publicului față de romi este ceva normal în România. Conform unui sondaj de opinie condus de CNCD în 2015⁹³, romii reprezintă al patrulea cel mai puțin acceptat grup de către populație (după persoanele cu HIV, dependenții de droguri și persoanele cu dizabilități). Mai mult, majoritatea autorităților cu care s-a întâlnit ECRI pretinde că marginalizarea socio-economică a romilor este un rezultat al sărăciei, fenomen foarte răspândit în țară, care îi afectează pe toți cetățenii, dar nu este o chestiune de discriminare. ECRI înțelege că există mari diferențe între veniturile celor din mediul rural și cel urban, și riscul de sărăcie este crescut în România. Totuși, ECRI subliniază că, în timp ce 25% din populația totală are venituri sub pragul minim de sărăcie, acest procent crește la 70% în cazul populației rome.⁹⁴ În opinia ECRI, această diferență arată că romii o duc mai rău decât restul populației în multe aspecte ale vieții. Pe de altă parte, ECRI consideră că ignorarea dimensiunii discriminatorii a problemelor cu care se confruntă romii atrage un risc important de negare a problemei reale și, în cele din urmă, întărește anti-țigănistul adânc înrădăcinat la diferite nivele ale societății.

67. România a depus eforturi semnificative pentru includerea romilor prin intermediul Strategiei pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome (denumită în continuare Strategia) dintre 2014-2020 (ultima oară revizuită în 2015), care reprezintă cel mai recent document strategic. ECRI este mulțumită să constate că strategia acoperă în mod cuprinzător patru domenii cruciale – educația, locurile de muncă, sănătatea și locuințele – cât și alte domenii, precum serviciile sociale și cultura.

⁸⁷Albanezi, armeni, bulgari, croați, evrei, germani, greci, macedoneni, polonezi, romi, ruși-lipoveni, ruteni, sârbi, slovaci și cehi, tătari, turci, ucrainieni și unguri. ECRI notează că numai minoritățile reprezentate în Consiliul Minorităților Naționale sunt considerate minorități naționale și primesc protecție.

⁸⁸Pentru ultimul său raport, vezi A Patra Opinie privind România (2018) a Comitetului Consultativ al CoE privind Convenția cadru pentru protecția minorităților naționale (CCPMN), cât și Comitetul Consultativ al CoE privind CCPMN (2018b), Comentarii ale Guvernului României.

⁸⁹CoE, Estimări ale populației rome în țările europene, <http://www.coe.int/en/web/portal/roma>.

⁹⁰Carrera et al (2017): 76.

⁹¹Vezi ECRI RPG Nr 13 privind combaterea anti-țigănistului și discriminării împotriva romilor, § 14.

⁹²Îngrijorări similare din partea UN Human Rights Committee (2017): para. 12.

⁹³http://nediscriminare.ro/uploads_ro/112/106/Sondaj_TNS_CNCD_2015.pdf (2015).

⁹⁴FRA-EU MIDIS, Roma (2016): 14.

68. ECRI a fost informată că Punctul Național de Contact pentru Romi (PCNR) și Agenția Națională pentru Romi (ANR) coordonează procesul incluziunii romilor la nivel național și local, iar Comitetul Inter-Ministerial, care implică toate instituțiile centrale, asigură implementarea din partea diferitelor ministere relevante și autorități locale. Deși Comitetul Inter-Ministerial trebuie în principiu să se întâlnească de patru ori pe an, autoritățile au informat ECRI că aceste întâlniri nu au avut această frecvență. În opinia ECRI, această tendință indică o lipsă a voinței politice de a asigura monitorizarea efectivă a Strategiei și de a evalua impactul său.
69. În mod similar, Comisia UE și societatea civilă indică faptul că atât structurile de coordonare orizontale (sectoarele ministeriale), cât și verticale (cu nivelele centrale și locale) ale Strategiei sunt slabe⁹⁵, și compromit aplicarea sa adecvată. În plus, mai multe rapoarte arată lipsa de cooperare între autoritățile centrale și locale pentru a integra măsuri susținute și necesitatea de a continua planurile de acțiune locale cu un set concret de indicatori, obiective cu termen precis, bugete alocate și mecanisme de raportare pertinente.⁹⁶ De aceea trebuie depuse mai multe eforturi pentru a transforma aceste structuri coordonate în organisme cu o colaborare eficientă, cu întreaga implicare a tuturor celor în cauză, inclusiv un mecanism care să garanteze răspunderea autorităților locale față de cele centrale.⁹⁷ Pe de altă parte, ECRI notează cu îngrijorare că Strategia nu are un buget clar, în afara celui extern, format aproape exclusiv din fonduri europene.⁹⁸ Mai mult, ministerele nu au fonduri stabile, ceea ce face dificilă calcularea finanțărilor disponibile pentru măsurile de integrare a romilor și asigurarea susținerii lor pe termen lung.
70. ECRI recomandă autorităților să ia măsuri ca Strategia pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome, dintre 2014 și 2020 să fie însoțită de o evaluare a tuturor proiectelor de integrare implementate în ultimii ani, pe baza unor informații complete și egalitare, defalcate în funcție de gen. Strategia trebuie revizuită sistematic în scopul de a include mai multe obiective precise și indicatori de succes pentru măsurarea impactului său și pentru redefinirea parametrilor și obiectivelor sale, acolo unde este necesar. Acest lucru trebuie făcut în strânsă colaborare cu autoritățile locale și membri ai comunității rome, în timp ce trebuie alocate fonduri adecvate pentru ca strategia să fie eficientă. Trebuie de asemenea asigurată o abordare instituționalizată privind răspunderea între autoritățile locale și cele centrale.
71. În ce privește educația, pe lângă diferențele între rural și urban, se suprapun adesea excluderea romilor și inegalitatea în învățământ⁹⁹, dar ECRI apreciază progresul făcut în ultimii ani privind incluziunea educațională a copiilor romi prin diferite metode. Acestea includ burse pentru elevii din școlile liceale și profesionale; transport gratuit cu autobuze școlare spre și de la școală către locuințele aflate la distanță, și rechizite școlare gratuite, precum și bune practici, ca „A doua șansă” ori „Școala după școală”. Totuși, în ciuda acestor eforturi, un

⁹⁵Comisia Europeană (2015):8.

⁹⁶ Carrera et al (2017): 48; Comisia Europeană (2016): 77. În această privință, ECRI salută proiectul condus de Institutul Român pentru Studiul Problemelor Minorităților Naționale în legătură cu plasarea pe hartă a comunităților rome pentru monitorizarea la nivel de comunitate între 2014-2016. Pe baza informațiilor culese, a fost dezvoltat un set de indicatori pentru monitorizarea progreselor privind incluziunea romilor la nivel local. Vezi Comisia Europeană (2015): 13.

⁹⁷ Vezi ECRI (2017).

⁹⁸Pentru perioada 2014-2020, României îi vor fi alocate 22,9 miliarde de euro din fonduri europene, dintre care 15,95 miliarde vor veni de la Fondul Social European (FSE) și de la Fondul European de Dezvoltare Regională (FEDR).

⁹⁹UE subliniază că accesul la educație inclusivă de calitate se confruntă cu provocări continue. În ultimii ani, autoritățile române au luat unele măsuri de evaluare a rezultatelor slabe din domeniul educației prin adoptarea de strategii relevante. Vezi Comisia Europeană (2018): 11.

sondaj FRA-EU MIDIS arată că procentul de copii romi de vârstă școlară obligatorie, care frecventează școala, rămâne la 77%.¹⁰⁰ Deși aceleași informații arată că rata copiilor romi înscriși în ciclul primar (85%) este aproape la fel de mare ca a populației generale (89%), ECRI regretă să afle că rata de înscrieri scade în mod semnificativ la nivel liceal, fiind de numai 34% (comparativ cu 87% la populația generală).¹⁰¹ Pe de altă parte, ECRI notează cu satisfacție progresul realizat în lupta împotriva abandonului școlar timpuriu¹⁰², datorat Strategiei naționale pentru reducerea abandonului școlar timpuriu (2015-2020) și încurajează autoritățile să continue eforturile lor specifice pentru a rezolva mai eficient problema abandonului școlar timpuriu al copiilor romi, în special la nivel liceal.

72. În opinia ECRI, educarea preșcolară a copiilor este un criteriu important pentru oportunitățile vieții viitoare. A le oferi copiilor romi un start în viață similar cu al celorlalți copii este esențial pentru a întrerupe ciclul de transmitere intergenerațională a sărăciei.¹⁰³ Creșterea frecvenței instituțiilor preșcolare și învățarea limbii române înainte de a ajunge în ciclul primar este esențială pentru a contracara segregarea și pentru includerea copiilor romi în școlile din sistemul principal de învățământ. În această privință, ECRI salută sprijinul special în asigurarea învățământului bilingv (din romani în română) în 22 de grădinițe. Totuși, ECRI este îngrijorată în legătură cu rata scăzută a învățământului preșcolar, care este de numai 38%, mai ales dacă se ia în considerare faptul că în 2011 ea era de 46%.¹⁰⁴ Aceasta se explică în parte prin numărul insuficient de grădinițe, cauzat în general de descentralizarea financiară a acestor instituții și trecerea lor în subordinea autorităților locale.¹⁰⁵ Ca urmare, accesul inadecvat la învățământul preșcolar pentru copiii romi și absența rămâne un motiv de îngrijorare unei calități uniforme a acestor programe.
73. ECRI recomandă autorităților să evalueze incluziunea copiilor romi în programele preșcolare existente în scopul sporirii participării lor. De asemenea, ele trebuie să verifice dacă aceste programe oferă acces egal la educație și la un învățământ de calitate.
74. Un alt motiv de îngrijorare este reprezentat de segregarea copiilor romi, care încă persistă. Conform informațiilor furnizate de FRA-EU¹⁰⁶, 29% din copiii romi din România frecventează școli în care toți sau majoritatea colegilor lor sunt romi. După cum se arată în ultimul raport al ECRI, autoritățile au luat măsuri de a stopa segregarea școlară în ultimul timp, în principal prin Ordinul Ministerial nr 1540/2007 privind interzicerea segregării copiilor romi. Totuși, ONG-uri ale romilor au informat ECRI că acest ordin a rămas mai mult teoretic, din cauza eșecului autorităților, inspectoratelor școlare de a rezolva reclamațiile și a absenței de sancțiuni¹⁰⁷ pentru lipsa rapoartelor. Acest lucru a dus la lipsa de informații oficiale privind publicarea aplicării sale de către Ministerul Educației.¹⁰⁸ În acest context, ECRI notează adoptarea noului Ordin Ministerial nr 6134/2016 privind interzicerea

¹⁰⁰FRA-EU MIDIS, Romii (2016): 24.

¹⁰¹ibid: 25. În România, școala primară și gimnazială este între 11 și 14 ani, iar cea liceală între 15 și 18 ani.

¹⁰² Comisia Europeană (2017): 8. Sondajul FRA-EU MIDIS din 2016 sugerează că 77% dintre romii cu vârsta între 18 și 24 de ani au renunțat la studii premature.

¹⁰³World Bank (2012).

¹⁰⁴ FRA-EU (2018): 25.

¹⁰⁵ Raportorul Special ONU (2016): para. 34. În această privință, ECRI apreciază faptul că Ministerul Educației Naționale a finalizat, printr-un proiect finanțat de Guvernul României și de Banca pentru Dezvoltare a Consiliului European, 185 de grădinițe noi, în timp ce 37 sunt în construcție.

¹⁰⁶FRA-EU MIDIS, Romii (2016): 28.

¹⁰⁷ECRI notează că spețele de presupusă segregare școlară pot fi aduse în fața organismului egalitar, CNCD. În câteva cazuri, CNCD a descoperit că e vorba de discriminare și a sancționat unitățile școlare și inspectoratele.

¹⁰⁸Vezi la fel Centrul European pentru Drepturile Romilor. (2016): 4-5.

segregării școlare în învățământul pre-universitar¹⁰⁹, care cuprinde toți elevii și își schimbă obiectivul înspre accesul egal la educație de calitate, față de simpla monitorizare a segregării în școli. ECRI consideră că urmărirea unor măsuri active de desegregare pentru a oferi învățământ de bună calitate copiilor romi într-un sistem principal trebuie să reprezinte o prioritate, o practică pe care ECRI a observat-o cu satisfacție în urma vizitei sale la trei școli din Giulești-Sârbi, în vecinătatea Bucureștiului.

75. ECRI recomandă autorităților să asigure implementarea eficientă a Ordinului Ministerial Nr 6134/2016 privind interzicerea segregării școlare în învățământul pre-universitar, în scopul realizării unei educații inclusive. Acest lucru trebuie să includă înființarea unei proceduri de monitorizare eficiente.

76. ECRI notează că situația locuințelor¹¹⁰ pentru romi rămâne o chestiune îngrijorătoare. Cercetările au demonstrat că în 2016, un procent îngrijorător de mare din populația romă trăia fără apă curentă (68%) și fără o baie sau toaletă în interiorul locuinței (79%).¹¹¹ Delegația ECRI a putut de asemenea să fie martoră la fața locului la precarele condiții de locuit ale comunităților de romi din satul Luica, în apropiere de Șoldanu, cu acces limitat la instalații sanitare și la furnizarea regulată a energiei electrice. În plus, mai multe organisme care se ocupă de drepturile omului au menționat că romii, care trăiesc mai mult în așezări neregulate, nu au siguranța unei proprietăți stabile și astfel trăiesc în pericol de a fi evacuați forțat de către autorități, adesea către zone izolate.¹¹² De exemplu, în 2015, Consiliul Orășenesc Sibiu a sugerat relocarea comunității rome la țară, în ciuda cererii Biroului Prefecturii¹¹³, cât și a comunității, de a le îmbunătăți condițiile de trai, în special prin accesul la apă potabilă. Acționând *ex officio* în această problemă, CNCD a considerat această sugestie discriminatoare și a impus sancțiuni.¹¹⁴ De aceea, ECRI îndeamnă autoritățile să elaboreze linii directoare mai amănunțite pentru birourile prefecturii, în scopul revizuirii legalității și procentului ordinelor de evacuare emise de autoritățile locale. În plus, ECRI le invită de asemenea să dea instrucțiuni clare autorităților locale pentru a regulariza așezările neoficiale înainte de a ordona evacuarea.¹¹⁵

77. Mai mult, ECRI își exprimă îngrijorarea față de lipsa unui remediu legal cu efect automat suspensiv în cazul unei posibile evacuări, a unor prevederi pentru o informare suficientă și consultare cu comunitățile afectate.¹¹⁶ Procedurile judiciare de evacuare¹¹⁷ nu ajută la analiza proporționalității efectelor evacuării. Și mai îngrijorător este faptul că demolările așezărilor neoficiale nu sunt tratate de legislație drept evacuări, făcând astfel imposibilă o revizie judiciară anterioară și negând garanțiile legale aplicabile altor evacuări.¹¹⁸ Astfel, în cazul unei evacuări, nu se prevede întotdeauna asigurarea unei locuințe alternative adecvate.

¹⁰⁹Ordinul nr 6158/2016 privind aprobarea Planului de Acțiune pentru desegregarea școlară și creșterea calității învățământului în instituțiile pre-universitare din România a completat acest ordin. Învățământul pre-universitar include învățământul primar, gimnazial și liceal.

¹¹⁰ECRI notează că privarea de locuințe afectează o mare parte din populație (19,8% față de 4,9% în UE).

¹¹¹ FRA-EU (2018): 43, 45.

¹¹²Raportorul Special ONU (2016): para. 19, 22; Consiliul pentru Drepturile Omului ONU (2018).

¹¹³Prefectul reprezintă Guvernul la nivel local și se subordonează ierarhic Ministerului Afacerilor Interne.

¹¹⁴Decizia nr 419/2016 a CNCD. Această decizie a fost susținută de Curtea de Apel Alba Iulia în 2017.

¹¹⁵ Vezi la fel: Raportorul Special ONU (2016): para. 60.

¹¹⁶ Centrul European pentru Drepturile Romilor (2016): 6.

¹¹⁷ Conform articolelor 1033-1048 din Codul de Procedură Civilă.

¹¹⁸ Centrul European pentru Drepturile Romilor (2016): 6. ECRI notează că există un caz în așteptare privind această problemă la CEDO. Vezi Fetme Memet și alții v. Romania (nr. 16401/16, comunicat pe 8 martie 2017).

78. ECRI recomandă autorităților să intensifice eforturile pentru a regulariza așezările neoficiale, asigurându-se că orice inițiativă luată în această direcție îi include și pe romii. Mai sugerează autorităților să ia măsuri ca toți românii care pot fi evacuați din locuințele lor să se bucure de garanțiile oferite de standardele internaționale în această privință; ei trebuie anunțați cu mult înainte în legătură cu evacuarea și trebuie să beneficieze de protecția legală adecvată; aceștia nu trebuie evacuați fără a li se da posibilitatea de relocare în locuințe decente.
79. În plus, una dintre problemele cele mai pregnante ale politicii de locuințe este lipsa de locuințe sociale. ECRI notează că Strategia nu abordează această chestiune în mod corespunzător, iar unitățile disponibile de locuințe sociale nu au satisfăcut cererea.¹¹⁹ ECRI a fost anunțată că Legea Locuinței¹²⁰ le permite autorităților locale să stabilească criteriile - bazate pe un sistem de punctaj – pentru alocarea locuințelor sociale, ceea ce duce la o practică inegală, care pare adesea să aibă un efect disproporțional negativ asupra romilor.¹²¹ De exemplu, Consiliul Orășenesc Cluj-Napoca acordă 45 de puncte pentru cei care au doctoratul, doar 5 puncte pentru persoane cu educație primară, și numai 2 puncte pentru fiecare copil dependent.¹²² Deși locuințele sociale sunt în principal finanțate de la bugetul național, nu există un mecanism de supraveghere care să asigure transparența și nediscriminarea alocării acestora. În această privință, ECRI notează cu satisfacție decizia CNCD, care a considerat că criteriile folosite de municipalitatea Reghin pe baza nivelului de educație¹²³ au fost discriminatorii. Această decizie a fost mai târziu susținută de Curtea de Apel Târgu Mureș.¹²⁴
80. ECRI recomandă autorităților să modifice Legea Locuinței pentru a stabili criterii clare și uniforme de alocare a locuințelor sociale, care să acorde prioritate grupurilor vulnerabile, inclusiv romilor, și să asigure ca alocarea locuințelor să fie transparentă și nediscriminatorie.
81. Un alt factor negativ pentru integrarea romilor este accesul limitat și inegal la locurile de muncă. Datele disponibile indică faptul că numai 33% din populația romă aptă de muncă (între 20 și 64 de ani) sunt angajați cu carte de muncă (în comparație cu 66% din populația generală), în timp ce în mod îngrijorător 64% din tinerii (16-24 de ani) nu sunt nici angajați, nici la studii (în comparație cu 17% din populația generală).¹²⁵ ECRI regretă faptul că există o mare discrepanță a locurilor de muncă între femeile și bărbații romi, care nu este suficient abordată în cadrul Strategiei. De aceea, ECRI îndeamnă cu tărie autoritățile să modifice Strategia în sensul definirii unor măsuri mai eficiente pentru a aborda problema șomajului crescut din rândul romilor, cât și discrepanța în privința locurilor de muncă între femeile și bărbații romi. Într-o notă pozitivă, ECRI salută târgurile de locuri de muncă organizate de Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM), prin aplicarea „Programului 145”, conceput pentru 145 de localități unde locuiește un mare număr de romi. Acest program conține măsuri precise, în special privind consilierea și instruirea vocațională, ajutând la recrutarea cetățenilor romi.¹²⁶ Totuși ECRI consideră că autoritățile trebuie să ia măsuri mai punctuale

¹¹⁹ Romani CRISS (2015): 11; Vincze, E (2016): 4.

¹²⁰ Legea nr.114/1996, Articolul 43.

¹²¹ Vezi și EELN (2017b): 22; ACTEDO (2018): 5. ECRI notează de asemenea că românii nu sunt trecuți în mod explicit în Legea Locuinței ca una dintre categoriile de beneficiari.

¹²² <https://storage.primariaclujnapoca.ro/userfiles/files/150.PDF>

¹²³ Precum acordarea unui singur punct pentru absolvenții de școală primară, dar 5 puncte pentru cei cu educație superioară.

¹²⁴ CNCD Hotărârea nr. 511/2016; Hotărârea Curții de Apel Târgu Mureș nr. 30/2017.

¹²⁵ FRA-EU MIDIS, Roma (2016): 28.

¹²⁶ În 2016, numărul localităților a fost mărit la 150, iar programul a devenit „Programul 150”. În perioada 2014-2016, 10 984 de romi erau angajați, iar 2 346 au urmat cursuri de instruire vocațională. În 2017, 28 078 de romi au beneficiat de măsuri active de ocupare a forței de muncă, dintre care 4 196 au fost angajați.

pentru a întrerupe cercul vicios al șomajului romilor. În această privință, adoptarea unor măsuri mai inovative, în special în acordarea de subvenții și/sau stimulente angajatorilor, de exemplu în domeniul taxelor, ar ajuta la creșterea puterii economice a romilor.

- **Cetățenii străini**

82. Deși România este o țară afectată serios de migrația către exterior¹²⁷, ea continuă să fie și o țară de tranzit și de destinație pentru migrații și persoanele care au nevoie de protecție internațională. Conform informațiilor furnizate de UNHCR, între 2008 și martie 2018, un total de 18 434 persoane au cerut azil în România. Între 2012 și 2018, 4 773 persoane au beneficiat de protecție internațională (statut de refugiat și protecție subsidiară).
83. Persoanelor cărora li s-a acordat statut de refugiat sau protecție subsidiară au dreptul la muncă, cât și acces la îngrijire medicală¹²⁸, educație și locuințe sociale, în aceeași măsură ca și cetățenii români. Acest lucru este laudabil. Mai mult, Ordonanța de Guvern (OG) nr 44/2004 privind integrarea străinilor oferă un program de integrare pentru persoanele cărora li s-a acordat protecție internațională, cu durata de un an (inițial șase luni) și include cursuri de limbă și cultură română și asistență, cu primirea unui sprijin financiar nerambursabil de până la 540 lei (115 euro) pe lună. Acest sprijin depinde totuși de participarea la programul de integrare. Există și posibilitatea ca aceste persoane să stea în centre de recepție pe timpul programului de integrare.
84. ECRI observă că, începând cu 2015, impactul OG nr 44/2004 pare să fi crescut, iar Inspectoratul General pentru Imigrare a devenit mai receptiv în rezolvarea problemelor legate de integrare. Totuși, în ciuda îmbunătățirilor observate, nu există încă un sistem specific de indicatori privind integrarea. ECRI consideră că această lipsă face dificilă evaluarea situației refugiaților și persoanelor sub protecție subsidiară și monitorizarea rezultatelor programului de integrare, așa cum a recomandat ECRI în ultimul său raport (§ 175).
85. Accesul la piața muncii – un factor crucial în promovarea integrării – rămâne problematic. Principalul obstacol în găsirea unui loc de muncă este slaba cunoaștere a limbii române. Așa cum s-a menționat, copiii refugiaților și ai beneficiarilor de protecție subsidiară pot urma gratuit cursurile școlii primare, gimnaziale și liceale, în aceeași măsură ca și copiii români. Ei au de asemenea dreptul la cursuri de limba română. Și adulții pot urma cursurile de limba română. Autoritățile au informat ECRI că în cursul lui 2014 și lui 2015, 741 de persoane sub protecție internațională au participat la cursuri de limba română. În ciuda acestui cadru propice, diferiți interlocutori au insistat asupra faptului că accesul la orele de limba română constituie o problemă majoră, iar disponibilitatea lor actuală este total insuficientă. Considerând că această situație împiedică implicarea într-o activitate remunerată, ECRI îndeamnă autoritățile să ia măsuri urgente în această privință. Legat de aceasta, ECRI apreciază modificările în lucru la OG nr 44/2004, care cer introducerea cursurilor intensive de limbă pentru persoanele care au dreptul să beneficieze de programul de integrare și încurajează autoritățile să adopte aceste modificări cât mai curând posibil.
86. ECRI recomandă autorităților să întreprindă o evaluare detaliată a programului de integrare pentru beneficiarii de protecție internațională, cu un accent special pe investirea de fonduri adecvate pentru a oferi suficiente cursuri de limba română.

¹²⁷Conform unui raport recent al Băncii Mondiale, România a cunoscut cea mai mare creștere a emigrației dintre țările membre UE din 1990 încoace. Între 3 milioane și 5 milioane de români – dintr-o țară cu 19,6 milioane de cetățeni – trăiesc și muncesc în străinătate. Vezi World Bank (2018): 4.

¹²⁸Aceasta implică plata unei contribuții pentru asigurarea de sănătate, care se aplică și cetățenilor români.

II. Teme specifice pentru România

1. Recomandări de monitorizare interimară din al patrulea ciclu

87. Cele trei recomandări de monitorizare interimară din al patrulea raport al ECRI sunt discutate în secțiunile relevante de mai sus (§§ 38, 39, 48, 49, 68 și 69).

2. Moduri de combatere a discriminării și intoleranței față de persoanele LGBT¹²⁹

- Date

88. Nu există informații oficiale privind numărul persoanelor LGBT în România. Articolul 7 (1) din „Legea pentru protecția persoanelor cu privire la prelucrarea datelor cu caracter personal” interzice prelucrarea informațiilor privind sănătatea ori viața sexuală, fără consimțământul persoanei. Totuși, Recomandarea CM/Rec (2010) 5 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind măsurile de combatere a discriminării pe motiv de orientare sexuală sau identitate de gen arată că informațiile personale pot fi colectate dacă acest lucru este necesar pentru un scop specific, legal și legitim. În concepția ECRI, culegerea de informații despre persoanele LGBT, pe bază de voluntariat,¹³⁰ și în conformitate cu această Recomandare, poate servi ca un punct de plecare util pentru soluționarea discriminării și intoleranței împotriva acestui grup.

89. Pe Harta Curcubeu a Europei 2017, reflectând legislația și strategiile țărilor europene care garantează drepturile persoanelor LGBT, România se situează pe locul 35 din 49 de țări, cu un scor general de 21%.¹³¹ Rapoartele indică faptul că acceptarea socială a persoanelor LGBT în România este încă scăzută. Un procent de 64% dintre cei care au răspuns Sondajului UE privind persoanele LGBT 2013, au afirmat că discriminarea pe motiv de orientare sexuală este „foarte răspândită” în țara lor, în timp ce media UE este 31%.¹³² Mai mult, 54% dintre respondenții LGBT au afirmat că au fost personal victimele discriminării, sau hărțuite pe motiv de orientare sexuală, media UE fiind de 47%. Drept consecință, majoritatea de persoane LGBT din România nu își dezvăluie orientarea sexuală sau identitatea de gen, după cum arată același sondaj, care menționează că 72% dintre participanți nu recunosc niciodată statutul lor de LGBT.¹³³ Conform Eurobarometrului 2015, 36% dintre persoanele participante la sondaj au fost de acord cu afirmația că homosexualii trebuie să aibă aceleași drepturi ca heterosexualii (media UE a fost de 71%).¹³⁴

- Chestiuni legislative

90. În ce privește legea penală, ECRI se referă la analizele și recomandările conținute în paragrafele 2 și 4 din acest raport. În privința legii administrative și civile, ECRI notează că Legea Anti-discriminare menționează orientarea sexuală printre motivele de discriminare, dar nu și identitatea de gen (vezi § 6 și recomandarea din § 16).

¹²⁹Pentru terminologie, vezi definițiile exprimate de Comisariatul pentru Drepturile Omului al CE 2011.

¹³⁰ Vezi paragraful 24 și nota de subsol 15.

¹³¹<https://rainbow-europe.org/country-ranking>

¹³²Sondajul LHBT al UE, publicat de Agenția UE pentru Drepturi Fundamentale (ADF) pe 17 mai 2013, a menționat 1260 de participanți la sondaj din România, dintre care 55% erau homosexuali, 11% lesbiene, 6% femei bisexuale, 17% bărbați bisexuali și 21% transsexuali.

¹³³bid.

¹³⁴ ILGA-Europe Annual Review (2016): 137.

91. În legătură cu chestiunile familiale, Codul Civil conține o interdicere a căsătoriei între persoane de același sex.¹³⁵ În plus, legislația română nu recunoaște căsătoriile între persoane de același sex încheiate în străinătate, fie între cetățeni români, fie străini. Totuși, Curtea Constituțională Română a solicitat lămuriri Curții de Justiție a Uniunii Europene (CJUE) privind înțelesul termenului „soț” în regulamentele Uniunii Europene¹³⁶ în legătură cu libertatea de mișcare, ca urmare a refuzului autorităților române de a acorda dreptul de rezidență în România unui soț de același sex cu naționalitate română. Pe 5 iunie 2018, CJUE a hotărât că termenul „soț”, în scopul de a acorda dreptul de rezidență cetățenilor care nu fac parte din UE, include soți de același sex, indiferent dacă țara din UE recunoaște sau nu căsătoriile între soți de același sex.¹³⁷ Ca urmare, pe 18 iulie 2018, Curtea Constituțională Română a decis că persoanele căsătorite de același sex au dreptul să locuiască în țară dacă unul dintre soți este cetățean român. În această privință, ECRI apreciază cele trei proiecte de lege în curs la Parlamentul Român, privind parteneriate civile care prevăd recunoașterea legală a cuplurilor de același sex și subliniază că absența unei astfel de recunoașteri duce la diferite cazuri de discriminare în domeniul drepturilor sociale. De aceea, atrage atenția autorităților asupra Recomandării CM/Rec (2010)5, menționate mai sus.¹³⁸ ECRI dorește să atenționeze autoritățile române asupra hotărârii CEDO în cazul Oliari și alții v. Italia, unde Curtea a stabilit că, deși Articolul 12 al Convenției Europene privind Drepturile Omului nu impune obligația guvernelor să acorde cuplurilor de același sex acces la căsătorie, absența unui cadru legal care să permită recunoașterea și protecția relației lor a încălcat drepturile acestora, în cazul acesta legislația italiană, conform Articolului 8 din Convenție.¹³⁹
92. ECRI recomandă autorităților să ofere un cadru legal care să permită cuplurilor de același sex, fără niciun fel de discriminare, posibilitatea ca relația lor să fie recunoscută și protejată.
93. ECRI notează că nu există o legislație specifică pentru reglementarea schimbării de gen. Codul Civil Român și Legea cu privire la actele de Stare Civilă prevăd posibilitatea ca persoanele transsexuale să-și schimbe genul pe documentele de identitate doar după obținerea unei hotărâri judecătorești finale și irevocabile care să confirme schimbarea sexului. Totuși, există un vid juridic în această chestiune, întrucât nici procedurile aplicabile, nici organismele responsabile nu sunt clar definite. Rapoartele mai indică faptul că, în absența unor legi sau îndrumări clare, instanțele pronunță interpretări contradictorii privind aplicarea procedurilor legale disponibile de recunoaștere a genului.¹⁴⁰ De exemplu, unele hotărâri susțin că această recunoaștere este condiționată de schimbarea sexului prin chirurgie sau sterilizare, iar altele nu.¹⁴¹ ECRI consideră prin urmare că legislația trebuie să fie îmbunătățită în continuare pentru a include informațiile esențiale și etapele necesare privind atât recunoașterea sexului, cât și schimbarea lui. De exemplu, schimbarea sexului prin intervenție chirurgicală nu trebuie să fie obligatorie pentru

¹³⁵Articolul 277 (1) din Codul Civil. Un grup numit Coaliția pentru Familie a inițiat un referendum pentru un amendament constituțional privind Articolul 48 (1), care definește familia drept o căsătorie liber consimțită a soților și caută să descrie familia ca o uniune între un bărbat și o femeie. Referendumul a fost ținut în 6-7 octombrie 2018, dar a eșuat deoarece prezența la vot a fost sub cele 30 de procente necesare pentru validare. Balkan Insight (2018); BBC News (2018).

¹³⁶Conform Articolului 2(2)(a) al Directivei UE 2004/38/EC.

¹³⁷Hotărârea în cazul C-673/16, Relu Adrian Coman și alții v Inspectoratul General pentru Imigrări și alții, 5.6.2018, Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE).

¹³⁸ Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri, Recomandarea CM/Rec(2010)5, 31.3.2010: §§ 24, 25.

¹³⁹ECtHR (2015), Oliari și alții v. Italia(Aplicațiile nr 18766/11 și 36030/11) Hotărâre.

¹⁴⁰ ILGA (2016): 41.

¹⁴¹ Agenția pentru Drepturile Fundamentale UE (2014): 43.

schimbarea sexului în documentele personale.¹⁴² În această privință, ECRI dorește să atragă atenția autorităților asupra Rezoluției 2048 (2015) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei¹⁴³ și încurajează autoritățile să asigure recunoașterea legală a schimbării de sex a unei persoane într-un mod rapid, transparent și accesibil.

94. ECRI recomandă autorităților să dezvolte legislația privind recunoașterea sexului și schimbării de sex în acord cu instrucțiunile Consiliului Europei.

- **Promovarea toleranței și combaterea discriminării**

95. Mai multe studii arată că intoleranța și discriminarea împotriva persoanelor LGBT sunt larg răspândite în societatea românească. Sondajul de opinie realizat de CNCD¹⁴⁴ arată că persoanele LGBT sunt al cincilea grup nedorit, după persoanele cu HIV, dependenții de droguri, persoanele cu dizabilități și romii. Numai 7% dintre participanți au spus că ar accepta un homosexual drept rudă, și doar 12% ar dori ca o persoană LGBT să le fie coleg. Aceste niveluri extrem de joase de acceptare socială contribuie la o discriminare și stigmatizare semnificative împotriva persoanelor LHBT în domenii cheie ale existenței.¹⁴⁵ Între 2013 și 2016, Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), care se ocupă de plângerile de discriminare pe motiv de orientare sexuală, a primit un total de 33 de reclamații pe acest motiv.¹⁴⁶ În 2017, 17 din cele 682 de petiții înaintate Consiliului erau legate de orientarea sexuală. CNCD a impus un avertisment și o amendă în două dintre cazuri și a emis o recomandare în alte două.¹⁴⁷ ECRI consideră că acest număr mic de cazuri supuse CNCD este un indiciu că persoanele LGBT ezită să anunțe cazurile de discriminare.

96. În domeniul ocupării forței de muncă, un studiu arată că 64% dintre persoanele LGBT intervievate sunt în general izolate la locul de muncă, iar 44% dintre ele au menționat o lipsă de politici interne care să le protejeze de abuzuri, afirmând că se tem pentru siguranța lor personală.¹⁴⁸ În ce privește sănătatea, transsexualii au același acces la serviciile generale de asistență medicală ca toți ceilalți indivizi. Totuși, tratamentul medical privind schimbarea de sex, atât chirurgia cât și terapia hormonală, nu este finanțat de sistemul național de asigurări de sănătate.¹⁴⁹

97. În privința educației, ECRI notează că deși programa națională nu are un modul obligatoriu de educație pentru sănătate, există un curs opțional, numit *Educație pentru sănătate*, care include și teme de educație sexuală. Totuși, au fost exprimate îngrijorări privind nivelul ridicat de intimidare și hărțuire a persoanelor LGBT în mediul școlar. De exemplu, un raport recent¹⁵⁰ sugerează că șase din zece elevi au fost martorii sau victimele intimidării sau hărțuirii, în timp ce șapte din zece elevi de liceu LGBT consideră că nu sunt în siguranță la școală.¹⁵¹ Legat de

¹⁴² ECRI notează că CEDO a hotărât că obligația sterilizării pentru recunoașterea legală a sexului încalcă drepturile omului: A.P., Garçon and Nicot v. France (2017) (nos. 79885/12, 52471/13 and 52596/13). În acest context, există un caz aflat pe rol la CEDO privind presupusa lipsă de legislație clară în legătură cu schimbarea de sex în România și refuzul autorităților de a schimba documentele de identitate. Vezi X. v. Romania, Y. v. Romania (nos. 2145/16 and 20607/16, comunicat pe 14 ianuarie 2018).

¹⁴³Adunarea Parlamentară a CoE, Rezoluția 2048(2015): în special §§ 6.2.1 și 6.3.1.

¹⁴⁴http://nediscriminare.ro/uploads/ro/112/106/Sondaj_TNS_CNCD_2015.pdf (2015).

¹⁴⁵Comitetul ONU pentru Drepturile Omului (2017): 15-16.

¹⁴⁶CNCD (2017), Raport de Activitate 2016: 11.

¹⁴⁷CNCD (2018), Raport de Activitate 2017: 13, 18.

¹⁴⁸ILGA-Europe Annual Review (2017): 192.

¹⁴⁹Transgender Europe- TGEU (2017).

¹⁵⁰Raportul privind „O școală sigură pentru toți: percepții și atitudini privind indivizii LHBT în educație” a fost publicat în februarie 2016 pe baza formularelor strânse de la 10 școli, sondaje cu profesori și tineri muncitori și răspunsuri de la 158 de elevi auto-identificați drept LHBT.

¹⁵¹ILGA-Europe (2017), op.cit.: 192.

aceasta, ECRI este îngrijorată în privința proiectului de lege care prevede interzicerea educației sexuale în învățământul pre-școlar, primar, gimnazial și liceal, fără consimțământul scris al părinților sau tutorilor, prefigurându-se amenzi sau închisoare în caz de încălcare. Deși acest proiect de lege a fost respins în cele din urmă de Parlamentul Român¹⁵², ECRI amintește totuși că o astfel de legislație nu numai că ar pune în pericol efectuarea acestor ore, dar ar expune tineretul la mai multe prejudicii, lucru ce ar putea perpetua homofobia. La celălalt pol, ECRI notează cu satisfacție lansarea primei platforme educaționale online privind discriminarea bazată pe orientare sexuală și identitate de gen în 2016 de către organizația ACCEPT, și anume Platforma de Învățare LGBT¹⁵³, ale cărei grupuri țintă sunt elevi și profesori. În lumina acestor evenimente, ECRI încurajează autoritățile să ia măsurile corespunzătoare pentru crearea unui mediu sigur în școli pentru elevi LGBT; să extindă instruirea profesorilor privind nediscriminarea persoanelor LGBT și să introducă prevenirea discriminării persoanelor LGBT în programa școlară obligatorie.¹⁵⁴

98. Deși ECRI nu are informații despre activitățile de sensibilizare a publicului privind problemele LGBT organizate de autorități, ea salută proiectul numit „Egalitatea persoanelor LGBT”, care este dezvoltat de CNCD în scopul îmbunătățirii capacității autorităților române de a preveni și combate discriminarea pe motiv de orientare sexuală și identitate de gen. ECRI este de părere că astfel de inițiative sunt potrivite pentru a lupta împotriva stigmatului adânc înrădăcinat și reticenței împotriva persoanelor LGBT și pentru creșterea acceptării lor în societate.
99. Deși problema intoleranței față de persoanele LGBT este evidentă, nu există o politică de combatere a acestui fenomen în România. Proiectul „Strategia Națională – Egalitate, Incluziune, Diversitate” (2018-2022) conține unele măsuri – deși fără obiective specifice - pentru promovarea nediscriminării împotriva persoanelor LGBT. În lumina lipsei de informații despre persoanele LGBT menționate mai sus și a semnificativei discriminări pe care acestea o suferă, ECRI consideră că autoritățile trebuie să ia măsuri urgente pentru promovarea toleranței față de persoanele LGBT în toate domeniile vieții, cât și pentru combaterea homofobiei și transfobiei.
100. ECRI recomandă autorităților să redacteze și să adopte un plan de acțiune, fie ca un document separat, fie ca parte dintr-un plan național în fază de proiect, care să includă obiectivele de protejare a persoanelor LGBT împotriva discursului pe motiv de ură, violenței și discriminării, și care să sensibilizeze publicul în legătură cu condițiile lor de trai, promovând înțelegerea față de persoanele LGBT și transformând în realitate dreptul lor la un tratament egal cu ceilalți cetățeni.

¹⁵²Proiectul de lege pentru „Inocența Copilăriei” a fost adoptat de Senatul Parlamentului României în decembrie 2016 și respins de Camera Deputaților pe 30 mai 2018.
http://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck.proiect?idp=15735

¹⁵³<http://www.lgbtlearning.ro/>

¹⁵⁴Vezi și ACTEDO (2018): 4 și Consiliul ONU pentru Drepturile Omului (2017a): para. 35.

RECOMANDĂRI DE MONITORIZARE INTERIMARĂ

Cele două recomandări principale pentru care ECRI solicită implementare prioritară din partea autorităților române sunt următoarele:

- ECRI recomandă autorităților să stabilească un sistem pentru colectarea informațiilor și elaborarea de statistici care să ofere o imagine integrată și consecventă a cazurilor de discurs rasist de incitare la ură și homo/transfobic și a infracțiunilor pe motiv de ură aduse în atenția poliției și urmărite în instanță, iar aceste informații să fie disponibile publicului.
- ECRI recomandă autorităților să ofere în continuare pregătire pentru polițiști, procurori și judecători privind abordarea actelor de violență rasiste și homo/transfobice. Acest lucru trebuie să includă proceduri îmbunătățite de recunoaștere a motivației aferente. În plus, mai recomandă ca, pentru a rezolva problema lipsei de reclamații, autoritățile să sporească colaborarea între poliție și grupurile vulnerabile, în special romii și comunitatea LHBT.

Un proces de monitorizare a acestor două recomandări va fi condus de ECRI în mai puțin de doi ani de la publicarea acestui raport.

LISTA RECOMANDĂRILOR

Poziția recomandărilor în textul raportului este arătată în paranteză.

1. (§ 4) ECRI recomandă modificarea Codului Penal în sensul includerii următoarelor elemente: infracțiunile de incitare la violență și insultă publică și defăimarea de natură rasistă. Infracțiunile de incitare la ură și discriminare trebuie aplicate atât grupurilor cât și indivizilor, după cum se recomandă în RPG Nr 7 § 18 a. Motivele naționalității, culorii, cetățeniei și identității de gen trebuie de asemenea incluse în toate prevederile relevante, inclusiv ca circumstanțe agravante.
2. (§ 16) ECRI recomandă autorităților modificarea legislației anti-discriminare, pentru a o alinia Recomandării ei de Politică Generală Nr 7. În special, legislația trebuie să includă i) naționalitatea, culoarea, cetățenia și identitatea de gen în lista de motive interzise ale discriminării; ii) segregarea; intenția anunțată de a discrimina, incita și ajuta pe alții să discrimineze; iii) o prevedere legală care să oblige autoritățile publice să promoveze egalitatea în exercitarea funcțiilor lor; iv) datoria expresă de a asigura că acele părți cărora autoritățile publice le acordă contracte, împrumuturi, subvenții sau alte beneficii respectă și promovează o politică de nediscriminare; și v) obligația de a suprima finanțarea publică a organizațiilor sau partidelor politice care promovează rasismul.
3. (§ 21) ECRI recomandă ca autoritățile i) să aloce ambelor instituții suficiente resurse financiare și umane, inclusiv fonduri pentru campanii de sensibilizare a publicului privind nediscriminarea și egalitatea și ii) să evite suprapunerea jurisdicțiilor și să îmbunătățească colaborarea și coordonarea între Avocatul Poporului și CNCD în privința cazurilor de discriminare.
4. (§ 35) ECRI recomandă cu tărie autorităților să ia măsuri urgente ca orice persoană care folosește discursul de incitare la ură să fie acuzată și pedepsită în consecință, conform Articolului 369 din Codul Penal.
5. (§ 39) ECRI recomandă autorităților să adopte Strategia națională privind egalitatea, incluziunea, diversitatea (2018-2022) fără nici o întârziere.
6. (§ 43) ECRI recomandă autorităților să intensifice lucrările de înființare a unității pentru criminalitatea informatică și să furnizeze resursele tehnice și umane adecvate pentru combaterea discursului de incitare la ură pe Internet.
7. (§ 45) ECRI recomandă autorităților să promoveze autoreglementarea instituțiilor publice și private, inclusiv a organismelor alese și a partidelor politice, pentru a combate folosirea limbajului de ură. Ele trebuie de asemenea să încurajeze adoptarea codurilor de conduită adecvate, care să prevadă pedepse pentru încălcarea prevederilor lor, ca și înființarea unor canale eficiente de raportare. ECRI invită autoritățile să se inspire din principiile de bază exprimate în Recomandarea sa de Politică Generală Nr 15 privind combaterea discursului de incitare la ură, atunci când examinează aceste chestiuni.
8. (§ 49) ECRI recomandă autorităților să realizeze un sistem de colectare a informațiilor și de elaborare de statistici care să ofere o imagine integrată și consecventă asupra cazurilor de discursuri de incitare la ură rasiste și homo/transfobe și de infracțiuni pe motiv de ură aduse în atenția poliției și urmărite în instanțe, și ca aceste informații să fie disponibile publicului.
9. (§ 58) ECRI recomandă autorităților să adopte fără întârziere metodologia comună de investigare a infracțiunilor motivate de ură. Mai mult, serviciile de poliție și procuratură trebuie să investigheze în detaliu toate cazurile de presupuse infracțiuni pe motiv de ură și să asigure ca existența unor posibile motive pătinoare să fie luată în considerare în mod consecvent în raporturile poliției și în investigații, cât și în toate procedurile judiciare ulterioare.

10. (§ 60) ECRI repetă recomandarea ca autoritățile să definească și să interzică profilarea rasială în legislație și să înființeze un organism independent de poliție și de procuratură, cărui să i se încredințeze investigarea presupuselor cazuri de discriminare rasială și de conduită neadecvată din partea polițiștilor.
11. (§ 63) ECRI recomandă autorităților să ofere pregătire suplimentară polițiștilor, procurorilor și judecătorilor privind rezolvarea chestiunilor legate de actele de violență rasiste și homo/transfobe. Aceasta trebuie să includă proceduri îmbunătățite pentru recunoașterea motivației părtinitoare. În plus, mai recomandă ca, pentru a soluționa problema lipsei de raportare, autoritățile trebuie să îmbunătățească colaborarea între poliție și grupurile vulnerabile, în special romii și comunitățile LHBT.
12. (§ 70) ECRI recomandă autorităților să ia măsuri ca Strategia pentru incluziunea cetățenilor români aparținând minorității rome, dintre 2014 și 2020 să fie însoțită de o evaluare a tuturor proiectelor de integrare implementate în ultimii ani, pe baza unor informații complete și egalitare, defalcate în funcție de gen. Strategia trebuie revizuită sistematic în scopul de a include mai multe obiective precise și indicatori de succes pentru măsurarea impactului său și pentru redefinirea parametrilor și obiectivelor sale, acolo unde este necesar. Acest lucru trebuie făcut în strânsă colaborare cu autoritățile locale și membri ai comunității rome, în timp ce trebuie alocate fonduri adecvate pentru ca strategia să fie eficientă. De asemenea, trebuie asigurată o abordare instituționalizată de responsabilizare între autoritățile locale și cele centrale.
13. (§ 73) ECRI recomandă autorităților să evalueze includerea copiilor romi în programele preșcolare existente în scopul sporirii participării lor. Ele trebuie de asemenea să verifice dacă aceste programe oferă acces egal la educație și învățământ de calitate.
14. (§ 75) ECRI recomandă autorităților să asigure aplicarea eficientă a Ordinului Ministerial Nr 6134/2016 privind interzicerea segregării școlare în învățământul pre-universitar, în scopul realizării unei educații inclusive. Acest lucru trebuie să includă înființarea unei proceduri de monitorizare eficiente.
15. (§ 78) ECRI recomandă autorităților să intensifice eforturile pentru a reglementa așezările neoficiale, asigurând ca orice inițiativă luată în această direcție să îi includă și pe romi. Mai recomandă autorităților să ia măsuri ca toți romii care pot fi evacuați din locuințele lor să se bucure de garanțiile oferite de standardele internaționale în această privință; ei trebuie anunțați cu mult înainte în legătură cu evacuarea și trebuie să beneficieze de protecția legală adecvată; și nu trebuie evacuați fără posibilitatea de a fi relocați în locuințe decente.
16. (§ 80) ECRI recomandă autorităților să modifice Legea Locuinței pentru a stabili criterii clare și uniforme de alocare a locuințelor sociale, care să acorde prioritate grupurilor vulnerabile, inclusiv romilor, și să asigure ca alocarea locuințelor să fie transparentă și nediscriminatorie.
17. (§ 86) ECRI recomandă autorităților să întreprindă o evaluare detaliată a programului de integrare pentru beneficiarii de protecție internațională, cu un accent special pe investirea de fonduri adecvate pentru a oferi suficiente cursuri de limba română.
18. (§ 92) ECRI recomandă autorităților să ofere un cadru legal care să le dea cuplurilor de același sex, fără niciun fel de discriminare, posibilitatea ca relația lor să fie recunoscută și protejată.
19. (§ 94) ECRI recomandă autorităților să dezvolte legislația privind recunoașterea genului și schimbării de sex în acord cu instrucțiunile Consiliului Europei.

20. (§ 100) ECRI recomandă autorităților să redacteze și să adopte un plan de acțiune, fie ca un document separat, fie ca parte dintr-un plan național în fază de proiect, care să includă obiectivele protejării persoanelor LHBT împotriva discursului pe motiv de ură, violenței și discriminării, și care să sensibilizeze publicul în legătură cu condițiile lor de trai, promovând înțelegerea față de persoanele LHBT și transformând în realitate dreptul lor la un tratament egal cu ceilalți cetățeni..

BIBLIOGRAFIE

Această bibliografie cuprinde principalele surse publicate, folosite în timpul examinării situației din România. Ea nu trebuie considerată o listă completă a tuturor surselor de informații disponibile pentru ECRI în cursul pregătirii raportului.

European Commission against Racism and Intolerance (ECRI)

1. ECRI (2017), Conclusions on the implementation of the recommendations in respect of Romania subject to interim follow-up, CRI(2017)23.
2. ECRI (2014), Fourth report on Romania, CRI(2014)19.
3. ECRI (2006), Third report on Romania, CRI(2006)3.
4. ECRI (2002), Second report on Romania, CRI(2002)5.
5. ECRI (1999), Report on Romania, CRI (99)9.
6. ECRI (1996), General Policy Recommendation No. 1: Combating racism, xenophobia, antisemitism and intolerance, CRI(96)43.
7. ECRI (2000a), General Policy Recommendation No. 2: Equality bodies to combat racism and intolerance at national level, CRI(2018)06.
8. ECRI (1998a), General Policy Recommendation No. 3: Combating racism and intolerance against Roma/Gypsies, CRI(98)29.
9. ECRI (1998b), General Policy Recommendation No. 4: National surveys on the experience and perception of discrimination and racism from the point of view of potential victims, CRI(98)30.
10. ECRI (2000b), General Policy Recommendation No. 5: Combating intolerance and discrimination against Muslims, CRI(2000)21.
11. ECRI (2001), General Policy Recommendation No. 6: Combating the dissemination of racist, xenophobic and antisemitic material via the Internet, CRI(2001)1.
12. ECRI (2003), General Policy Recommendation No. 7: National legislation to combat racism and racial discrimination, CRI(2003)8.
13. ECRI (2004a), General Policy Recommendation No.8: Combating racism while fighting terrorism, CRI(2004)26.
14. ECRI (2004b), General Policy Recommendation No.9: The fight against antisemitism, CRI(2004)37.
15. ECRI (2007a), General Policy Recommendation No.10: Combating racism and racial discrimination in and through school education, CRI(2007)6.
16. ECRI (2007b), General Policy Recommendation No.11: Combating racism and racial discrimination in policing, CRI(2007)39.
17. ECRI (2009), General Policy Recommendation No. 12: Combating racism and racial discrimination in the field of sport, CRI(2009)5.
18. ECRI (2011), General Policy Recommendation No.13: Combating anti-Gypsyism and discrimination against Roma, CRI(2011)37.
19. ECRI (2012), General Policy Recommendation No.14: Combating racism and racial discrimination in employment, 2012, CRI(2012)48.
20. ECRI (2016a), General Policy Recommendation No. 15: Combating Hate Speech, CRI(2016)15.
21. ECRI (2016b), General Policy Recommendation No. 16: Safeguarding irregularly present migrants from discrimination, CRI(2016)16.

Alte surse

22. ACCEPT (2016), Report on 'A safe high school for all: perception and attitudes regarding LGBT individuals in education', <http://www.acceptromania.ro/blog/2016/03/01/tinerii-lgbt-victime-ale-violentei-si-hartuirii-la-liceu/>.
23. ActiveWatch, (2017), Annual Report on Hate Speech in Romania 2017.
24. ActiveWatch, (2016), Annual Report on Hate Speech in Romania 2015-2016.

25. ActiveWatch, (2015), Annual Report on Hate Speech in Romania 2014-2015.
26. Amnesty International (2018), The state of the world's human rights 2017/18, Country report: Romania, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/romania/report-romania/>.
27. Amnesty International (2017), The state of the world's human rights 2016/17, Country report: Romania, <https://www.amnesty.org/en/countries/europe-and-central-asia/romania/report-romania/>.
28. Amnesty International (2016), The state of the world's human rights 2015/16, <https://www.amnesty.org/en/latest/research/2016/02/annual-report-201516/>.
29. Balkan Insight (2018, February 5), Protest Against AIDS Movie Sparks Fears in Romania, <http://www.balkaninsight.com/en/article/aids-movie-incident-worries-romanian-lgbtq-02-05-2018>.
30. Balkan Insight (2018, September 12), Romanian 'Family' Referendum Targets Same-Sex Marriage Intolerance, <http://www.balkaninsight.com/en/article/romania-to-hold-referendum-of-defining-family-09-11-2018>.
31. BBC News (2018, October 8), Romania marriage poll: Referendum on definition fails, <https://www.bbc.com/news/world-europe-45779107>.
32. Carrera, S., Rostas, I., Vosliute, L. (2017), Combating Institutional Anti-Gypsyism : Responses and promising practices in the EU and selected Member States, CEPS Research Report.
33. Center for Legal Resources (2015), Combating hate crimes. Guide for practitioners and decision-makers.
34. Center for Legal Resources (2017), An overview on hate crime and hate speech, Country profile: Romania, EMORE project on Monitoring and reporting online hate speech in Europe.
35. Council of Europe (CoE), Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (ACFC) (2018a), Fourth Opinion on Romania, ACFC/OP/IV(2017)005.
36. Council of Europe (CoE), Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities (FCNM) (2018b), Comments of the Government of Romania on the Fourth Opinion of the Advisory Committee on the implementation of the FCNM by Romania- received on 16 February 2018.
37. Council of Europe (CoE), Commissioner for Human Rights (2011), Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe, 2nd edition.
38. Council of Europe (CoE), Commissioner for Human Rights (2014), Report by Nils Muižnieks following his visit to Romania from 31 March to 4 April 2014, CommDH(2014)14.
39. Council of Europe (CoE), Commissioner for Human Rights (2016), letter to the Romanian authorities following his report in 2014, CommHR/NM/sf 030-2016.
40. Council of Europe (CoE), Committee of Ministers (2010), Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Council of Europe's Committee of Ministers on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity.
41. Council of Europe (CoE), Committee of Ministers (2016), Resolution CM/ResDH (2016)150, Execution of judgments of the European Court of Human Rights, Thirty six cases against Romania.
42. Council of Europe (CoE), Committee of Ministers (2018), Communication from Romania concerning the case of M.C. and A.C. v. Romania (no.12060/12), Revised action plan, DH-DD (2018)808.
43. Council of Europe (CoE), Parliamentary Assembly (2015), Discrimination against transgender people in Europe - Resolution 2048(2015).
44. Court of Justice of the European Union (2018), Case C-673/16, Relu Adrian Coman and Others v Inspectoratul General pentru Imigrări and Others, Judgment of the Court, 5.6.2018.

45. Daily News Hungary (2017, August 28), Xenophobic slurs towards Hungarians at a national football game in Romania, <https://dailynewshungary.com/xenophobic-slurs-towards-hungarians-national-football-game-romania/>
46. Elie Wiesel National Institute for the study of the Holocaust (INSHR-EW) (2017a), Monitoring and combating Antisemitism and Antigypsyism in social media, Final report, http://www.inshr-ew.ro/ro/files/proiecte/DIU/DIU_social_media_1.pdf
47. Elie Wiesel National Institute for the study of the Holocaust (INSHR-EW) (2017b), Opinion survey regarding the Holocaust in Romania and the perception of interethnic relations.
48. Elie Wiesel National Institute for the study of the Holocaust (INSHR-EW) (2017c), Comunicat de presă: anul acesta s-au împlinit 15 ani de la adoptarea OUG 31/2002 privind interzicerea simbolurilor și ideologiilor fasciste, http://www.inshr-ew.ro/ro/files/Presa/Comunicate%20de%20presa/2017/Comunicat_de_presa.pdf
49. Elie Wiesel National Institute for the study of the Holocaust (INSHR-EW) (2018), Countering online Antisemitism and Antigypsyism, First Intermediary Report.
50. [Equality and Human Rights Action Centre \(ACTEDO\) \(2018\)](#), Submission towards the review of Romania under Universal Periodic Review (UPR), 29th session, January 2018. <file:///D:/Romania/UN%20reports/NGO%20submissions/UPR-submission-for-Romania-by-ACTEDO-2.pdf>.
51. [Euronews \(2018, October 4\), Explained: Romania's referendum on stopping EU's gay marriage momentum](#), <https://www.euronews.com/2018/10/04/explained-romania-s-referendum-on-stopping-eu-s-gay-marriage-momentum>.
52. European Commission (2015), Report on the implementation of the EU Framework for National Roma Integration Strategies 2015, COM (2015) 299 final.
53. European Commission (2016), Assessing the implementation of the EU Framework for National Roma Integration Strategies and the Council Recommendation on effective Roma integration measures in the Member States, COM (2016) 424 final.
54. European Commission (2017), Midterm review of the EU framework for national Roma integration strategies, COM (2017) 458 final.
55. European Commission (2018), Commission Staff Working Document, Country Report Romania 2018, SWD (2018) 221 final.
56. European Court of Human Rights (ECtHR) (2005), Natchova and others v. Bulgaria [GC], nos. 43577/98, 43579/98), judgment.
57. European Court of Human Rights (ECtHR)(2007), Cobzaru v. Romania (no.48254/99), judgment.
58. European Court of Human Rights (ECtHR)(2015), Oliari and Others v. Italy(Applications nos. 18766/11 and 36030/11) judgment.
59. European Court of Human Rights (ECtHR)(2015), Ciorcan and others v. Romania (No. 29414/09 and 44841/09, judgment.
60. European Court of Human Rights (ECtHR)(2016), M.C. and A.C. v. Romania, No. 12060/12, judgment.
61. European Court of Human Rights (ECtHR)(2016), Boaca and others v. Romania, No. 40355/11, judgment.
62. European Court of Human Rights (ECtHR) (2017), A.P., Garçon and Nicot v. France, (application nos. 79885/12, 52471/13 and 52596/13), judgment.
63. European network of legal experts in gender equality and non-discrimination (European Equality Law Network-EELN) (2017a), Country report on Non-discrimination, Romania.
64. European network of legal experts in gender equality and non-discrimination (European Equality Law Network-EELN) (2017b), Roma and the enforcement of anti-discrimination law.
65. European Roma Rights Center (2016), Written Comments for Consideration by the Committee on the Rights of the Child at its Pre-session Working Group for the 75th Session (3-7 October 2016).
66. European Roma Rights Center/APADOR-CH/Romani CRISS (2016), Memorandum on the implementation of the judgements in the group of cases Barbu Anghelescu

- (No. 46430/99) concerning police brutality in Romania, <http://www.errc.org/cms/upload/file/joint-submission-to-the-council-of-europe-on-implementation-of-police-brutality-judgments-in-romania-june-2%20016.pdf>.
67. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2012), EU LGBT Survey Data Explorer, available at: <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-lgbt-survey-2012>.
 68. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2014): Legal Study of Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity: Romania (Update).
 69. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2016), Second European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS II), Roma- Selected findings.
 70. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2017a), Antisemitism- Overview of data available in the European Union 2006–2016.
 71. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2017b), Second European Union Minorities and Discrimination Survey (EU-MIDIS II), Main results.
 72. European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2018), A persisting concern: anti-Gypsyism as a barrier to Roma inclusion.
 73. Ghenea, B. (2017), Islamophobia in Romania: National report 2017, In: European Islamophobia Report 2017, <http://www.islamophobiaeurope.com/wp-content/uploads/2018/04/Romania.pdf>
 74. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association (ILGA) (2016), Trans Legal Mapping Report 2016: Recognition before the law.
 75. ILGA-Europe (2016) Annual Review, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/Attachments/annual_review_2016-for_web.pdf.
 76. ILGA -Europe (2017) Annual Review, https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/2017/full_annual_review.pdf.
 77. ILGA-Europe (2018), Rainbow country ranking, last accessed 27 September 2018, <https://rainbow-europe.org/country-ranking>.
 78. Jewish Telegraphic Agency (2017, October 18), Teens arrested in vandalism at Jewish cemetery in Romania, <https://www.jta.org/2017/10/18/news-opinion/world/teens-arrested-in-vandalism-at-jewish-cemetery-in-romania>.
 79. Mikó, I. (Minority Rights Legal Services Assistance) (2017), Report on the discrimination and the violation of minority rights of the Hungarian community in Romania.
 80. National Council for Combating Discrimination (NCCD) (2017), Activity Report 2016, http://api.components.ro/uploads/1d3a0bf8b95391b825aa56853282d5da/2017/04/Activity_Report_2016.pdf.
 81. National Council for Combating Discrimination (NCCD) (2018), Activity Report 2017, file:///D:/Romania/reports%20by%20other%20bodies/Activity_Report_CNCD_2017.pdf.
 82. National Council for Combating Discrimination (NCCD), Press Release (2018, February 7), <http://www.cncd.org.ro/2018-02-07-comunicat-de-presa-referitor-la-hotararile-adoptate-de-colegiul-director-al-cncd-in-edin-a-din-data-de-07-02-2018>.
 83. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)-Office for Democratic Institutions and Human Rights (ODIHR) (2018), Hate Crime Reporting: Romania, <http://hatecrime.osce.org/romania>.
 84. Political Capital Institute (2018), Resistance to anti-Gypsyism in Hungary, Italy, Romania and Spain.
 85. Realitatea.net (2018, January 10), Premierul Tudose pune piciorul în prag în subiectul autonomiei maghiarilor, https://www.realitatea.net/premierul-tudose-pune-piciorul-in-prag-in-subiectul-autonomiei-maghiarilor_2131317.html.
 86. Romani CRISS (2015), Brief points on the adoption of the Strategy for Roma Inclusion 2014-2020.
 87. Romania-Insider (2018, 3 April), Civil partnership bills discussed in the Romanian Parliament, <https://www.romania-insider.com/civil-partnership-bills-parliament/>

88. Shafir, M. (2016), Public discourse and remembrance: Official and unofficial narratives, in Romania and the Holocaust: Events – Contexts - Aftermaths (ed. S. Geissbühler).
89. The European Parliament and the Council of the European Union, Directive 2004/38/EC on the right of citizens of the Union and their family members to move and reside freely within the territory of Member States.
90. [The Guardian \(2018, October 5\), Romanians to vote in referendum LGBT groups say is fuelling hate, https://www.theguardian.com/world/2018/oct/05/romanians-to-vote-in-referendum-lgbt-groups-say-is-fuelling-hate-marriage-corruption.](https://www.theguardian.com/world/2018/oct/05/romanians-to-vote-in-referendum-lgbt-groups-say-is-fuelling-hate)
91. The New York Times (2018, August 5), Antisemitic Graffiti Scrawled on Childhood Home of Elie Wiesel in Romania, <https://www.nytimes.com/2018/08/05/world/europe/elie-wiesel-house-romania.html>.
92. The Romania Journal (2017, March 17), Liberal senator, brain surgeon Leon Danaila, reclaimed for anti-gay statements, [https://www.romaniajournal.ro/liberal-senator-brain-surgeon-leon-danaila-reclaimed-for-anti-gay-statements/.](https://www.romaniajournal.ro/liberal-senator-brain-surgeon-leon-danaila-reclaimed-for-anti-gay-statements/)
93. TransGender Europe-TGEU (2017), Trans respect versus transphobia – country information : Romania, <https://transrespect.org/en/map/legal-gender-recognition-change-of-name/#>.
94. UNICEF (2015), Out-of-School Children Monitoring Framework, Monitoring Out-of-School Children and Children at Risk of Dropping Out in Romania.
95. United Nations (UN), Committee on the Elimination of Discrimination against Women (CEDAW) Concluding Observations on Romania (2017), CEDAW/C/ROU/CO/7-8.
96. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2018), Romania Asylum Trends.
97. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) (2016), Submission to the OSCE-ODIHR Hate Crime reporting: Romania.
98. United Nations (UN), Human Rights Committee (2017), Concluding Observations on Romania (2017), CCPR/C/ROU/CO/5.
99. UN, Human Rights Council (2016), Report on the Special Rapporteur on extreme poverty and human rights on his mission to Romania, A/HRC/32/31/Add.2.
100. UN, Human Rights Council (2017a), Working Group on the Universal Periodic Review, Compilation in Romania: Report prepared by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, A/HRC/WG.6/29/ROU/2.
101. UN, Human Rights Council (2017b), Working Group on the Universal Periodic Review, Summary of stakeholders' submissions on Romania, A/HRC/WG.6/29/ROU/3.
102. UN, Human Rights Council (2018), Draft report of the Working Group on the Universal Periodic Review on Romania, A/HRC/WG.6/29/L.3.
103. UN, Committee against Torture (CAT), Concluding Observations on Romania (2015), CAT/C/ROU/CO/2.
104. US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labour (2016), Human Rights Report: Romania, <https://www.state.gov/documents/organization/265676.pdf>
105. US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labour (2017), Human Rights Report: Romania, <https://www.state.gov/documents/organization/277453.pdf>
106. Vincze, Enikő (2016), Local engagement for Roma inclusion (LERI)- Locality study - Cluj-Napoca (Romania), Fundamental Rights Agency (FRA) Project.
107. World Bank (2012), Towards an equal start: Closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe.
108. World Bank (2015), Country Programme Snapshot: Romania, <http://pubdocs.worldbank.org/en/860741445345720650/Romania-Snapshot.pdf>
109. World Bank (2018): Romania - Systematic Country Diagnostic. Background Note: Migration, [http://documents.worldbank.org/curated/en/210481530907970911/pdf/128064-SCD-PUBLIC-P160439-RomaniaSCDBackgroundNoteMigration.pdf](http://documents.worldbank.org/curated/en/210481530907970911/pdf/128064SCD-PUBLIC-P160439-RomaniaSCDBackgroundNoteMigration.pdf).

